

Marginalizált csoportok médiareprezentációja a
Partizán adásaiban

Jelige: TEA555

Lezárás dátuma: 2023. 01. 10.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés
2. Aktuális szociálpolitikai helyzet
 - 2.1. Anyagi juttatások és szociális támogatások Magyarországon
 - 2.2. Rendszerszintű problémák
 - 2.3. Kutatói attitűdök
3. Marginalizált csoportok meghatározása
 - 3.1. Hegemón-marginalizált viszony Magyarországon
 - 3.1.1. Cigány posztkolonializmus
 - 3.1.2. Elnyomott nők reprezentációja
 - 3.2. Beszédmódok és köztudat – Hogyan beszélnek „róluk”?
4. Kritikai médiareprezentáció és osztályalapú tartalomfogyasztás
5. A Partizán szerepe és elhelyezkedése a magyar médiaiparban
 - 5.1. A Partizán társadalmi törekvései és (baloldali) célkitűzései
 - 5.1.1. Elemzési szempontok
 - 5.2. Gyakran megjelenő társadalmi témák
 - 5.3. Interjúk, panelbeszélgetések
 - 5.4 Riportfilmek
 - 5.5. Telepjáró adások
6. Összehasonlítás a Partizán riportműsoraival
7. Személyesség, közösségiség és hierarchiák
 - 7.1. Etikai kódex (hiánya)
8. Összegzés - Következtetések

1. Bevezetés

„Egy demokráciát akartak csinálni, és szerintem sikerült is a szövetségeseknek velünk, a hajléktalanokkal megcsináltatni a demokráciát.”

Várady István (AVM 10 – Blaha Sztrájk 30! 01:11:04)

Dolgozatomban a marginalizált társadalmi csoportok Partizánban való reprezentációját fogom vizsgálni, melyben fontos szerepet játszik a lakhatási válság, a munkanélküliség, a zsákfalvak csökkent lehetőségei, és a romák helyzetének meghatározása. A reprezentáció azon elemeit vizsgálom, melyek hozzájárulnak a hierarchiák és társadalmi különbségtevések csökkentéséhez, és egyfajta szolidaritáson alapuló megértést és ok-okozati viszonyokat tárnak a nézők elé. Az említett csoportok adásokban elfoglalt hierarchiáját vizsgálom, továbbá azt, hogy milyen társadalmi folyamatok járulnak hozzá ehhez a megkülönböztetéshez és milyen klasszifikációs praxis érvényesül a szegényebb rétegek esetében. A kulturális exklúzió és az anyagi depriváció is fontos fogalmak lesznek, melyek által bemutatom azokat a társadalmi együttthatókat, melyek hozzájárulnak a társadalmi csoportok közötti széthúzáshoz. Az általam gyűjtött 98 társadalmi témájú adásból, melyből 49-ben hátrányos helyzetűeket is megszólaltatnak riportok és interjúk formájában, olyan következtetéseket fogok levonni, melyekből kiderül, hogy milyen szerepe van a riporter jelenlétének, a térnek és a vegyes osztályhelyzetű csoportok megjelenítésének. Az a feltételezésem, hogy a Partizán törekvései bár elengedhetetlenek arra, hogy létrejöhessen egy közös nyelv, mely a megértést építgálja, mint a méltányos reprezentációt, ennek ellenére azonban kialakulnak olyan reprezentációs helyzetek, melyek éppen még kiszolgáltatottabbá teszik ezeket a csoportokat, és felhívják a figyelmet a különbségekre. A kutatás folyamatában megvizsgálom a 98 adást különböző szempontok alapján, melyek formától és tartalomtól függőek, majd ezeket értelmezem a megfelelő szakirodalmak alapján, hogy végül kiélesedjenek azok a különbségek, melyek hozzájárulnak a különbségtevéshez (megkülönböztetéshez, klasszifikációhoz) és a társadalomban lévő hierarchiák működéséhez.

Először megvizsgálom azokat az aktualitásokat és rendszer által meghatározott gazdasági és politikai berendezkedéseket, melyek hozzájárulnak azokhoz a marginalizációs struktúrákhoz, melyekkel a hátrányos helyzetűeknek meg kell küzdeniük. Majd a marginalizáltság típusait és társadalmi együttthatóit vizsgálom, melyek hozzájárulnak a közbeszéd és a társadalmi

igazságosság létrejöttéhez. Ezután térek rá a videóelemzésekre, melyekben külön csoportosításokban fogok beszélni a különböző videótípusokról. Végül kitérek a hierarchikusság és „közel hozás” kérdésére, melyek a hátrányos helyzetűek médiában való megjelenítésében elengedhetetlen jelentőségűek.

A kutatásomban nem térek ki a médiaipar működésére részletesen és azokra az eszközökre és folyamatokra, melyek szintén hozzájárulnak a távolságtartáshoz, helyette csak a videók tartalmi kereteit vizsgálom, és azok kapcsolatát a szakirodalommal, illetve nem vizsgálom az emberek adásokra adott reakcióit, és azok médiavisszhangját sem.

2. Aktualitások – Szociálpolitikai intézkedések

Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a magyarországi társadalmi viszonyokat, elengedhetetlen, hogy megvizsgáljunk egyes aktuális szociálpolitikai tényezőket, melyek hatással lehetnek a társadalmi csoportok kialakulására, és azok gazdasági helyzetének meghatározására. Ebben a részben azokat az állami intézkedéseket fogom megvizsgálni, melyek külső tényezőkként nagyban hozzájárulnak a szegénység újratermelődésének mechanizmusához. Ilyenek például a szociális juttatások, a segélyezések, vagy akár a minimálbér meghatározása is. Ezek az állami intézkedések gyakran az egyetlen fogódzót jelenthetik a kiszolgáltatott rétegeknek, hiszen egy jól kiépült demokráciában mindenkinek egyenlő joga van a társadalmi javakhoz. Ezek a támogatások azonban gyakran megszűnnek, a helyi önkormányzatok alá kerülnek vagy az összegük nem növekszik az aktuális piaci körülményeknek megfelelően.

2.1. Anyagi juttatások és szociális támogatások Magyarországon

Alapvetően kimondhatjuk, hogy az Orbán-rezsim elmúlt tizenkét évében a gazdaság fejlődött, az átlagkereset nőtt. De vajon ez a mutató igaz azokra a társadalmi csoportokra is, melyek nem, vagy csak ideiglenesen tudnak becsatlakozni a munkaerőpiacra? A KSH adatai szerint a 2022-ben meghatározott nettó minimálbér 133.000 forint, ami egy 19,8%-os emelkedés a tavalyi összeghez képest. Azonban itt érdemes megjegyezni, hogy az élelmiszerárak pedig valamivel több mint 35%-os emelkedést mutatnak, és ebből az összegből minden alapvető szükségletet számolva nehezen lehet kijönni egy hónapban.¹ Az átlagkeresetet pedig nettó 335.000 forintban határozták meg. A két érték közt a különbség pedig 202.000 forint. Sokaknak pedig még a minimálbér sem jut, mivel nem tudnak becsatlakozni a munkaerőpiac működésébe, saját körülményeik vagy külső együtthatók miatt. Helyette idénymunkákból élnek, melyek nagyon kiszolgáltatottá teszik a dolgozót, mind az időjárásnak,

¹ URL: <https://www.ksh.hu/> (Utolsó letöltés: 2022. november 30.)

mind pedig a munkáltatójának, aki tisztában van vele, hogy munkásainak nincs más lehetősége a pénzszerzésre, így nyugodtan kihasználhatja termelőerejüket, jelentősebb fizetőeszköz garantálása nélkül. Továbbá ezek az emberek gyakran feketén dolgoznak, így nincs egy állami rendszerbe foglalva a munka-csereérték viszony, így szintén könnyen kerülhetnek függő helyzetbe az alacsony bért kínáló munkaadójuktól. Ha pedig valaki bejelentett munka nélkül marad, akkor a szociális juttatások nagyrésztől is elesik, hiszen így például nem jogosult a GYED-re vagy a munkanélküli segélyre. Továbbá ebben a helyzetben a nők még inkább kiszolgáltatottak, hiszen csak akkor kap valaki GYED-et, ha a szülést megelőző 2 évben legalább 365 nap bejelentett munkaviszonya volt. Ekkor is maximum a fizetésének 70%-át kaphatja kézhez a gyerek 2 éves koráig, ami maximum 280 ezer forint. 2 éves kora után GYES jár neki, alanyi jogon, a gyerek 3 éves koráig, aminek összege 28.500 forint. Ezután már csak a családi pótlék, ami pedig egy gyereket nevelő két szülő esetén 12.500 forint, ha egy nő egyedül neveli a gyereket, akkor pedig ez az összeg 1500 forinttal lesz több. Természetesen ez a különbség nem elegendő arra, hogy kipótolja a másik szülő keresetét, így láthatjuk, hogy ez a rendszer nyilvánvalóan sok pontban hibázik. Érdekes kiegészítés lehet még azt is, hogy amikor én 5 éves voltam, 2003-ban, akkor a családi pótlék összege szintén ugyanennyi volt, egy kilogramm fehér kenyér ára viszont csak 156 forint², ma pedig ugyanez 865 forint³. Ezeken a szociális juttatásokon túl azonban vannak még olyanok, melyek a munkaerőhiány megszüntetését célozzák, és egyfajta „segítséget” nyújtanak az anyagi gondokkal küzdő rétegeknek.

A közmunka egy másik olyan ágazat, melyben csak a legkiszolgáltatottabbak vesznek részt, mindezt pedig jelentősen a minimálbér alatti összeget kapnak, bruttó 100.000 forintot havonta.⁴ Emellett még folyamatos fenyegetettségben is vannak, mivel az állam évről évre kevesebb közfoglalkoztatottat lát el, csökkenti ezek számát, és ezek elosztását is kiszervezte az önkormányzatokhoz. Így egy többszörös kiszolgáltatottságban tartja az embereket, amire a Telex egyik cikke⁵ is reflektál, amiben azt vizsgálja, hogyan függ össze a közmunka és a szavazatok száma. A cikkből kiderül, hogy akik közmunkában dolgoznak, nagyobb eséllyel lesznek Fidesz-szavazók, mivel féltik munkájukat, úgy érzik ki vannak szolgáltatva ennek a programnak, és ezzel együtt az államnak is. Így ezek a szociális juttatások gyakran csak még inkább megerősítik a függést a meglévő hatalomtól, és nem kínálnak kitekintési lehetőséget

² URL: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf003a.html (Utolsó letöltés: 2022. december 15.)

³ URL: https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0044.html (Utolsó letöltés: 2022. december 15.)

⁴ Napi 8 órás munkarendben, teljes munkaidős foglalkoztatásban.

⁵ URL: <https://telex.hu/defacto/2022/03/31/kozmunkasok-fideszre-szavazas-egyeni-korzetekben-5-mandatum-fuggoseg-vagy-meggyozes> (Utolsó letöltés: 2022. november 26.)

ebből a mókuserékből. Ez is egy olyan újratermelődési mechanizmus, mely nem engedi olyan életszínvonalra az embereket, hogy ne folyamatos létbizonytalanságban létezzenek, hanem legyen lehetőségük arra, hogy önálló döntéseket hozzanak, melyeket nem egy kényszer határoz meg, konkrétan az, hogy lesz-e mit enniük következő nap. Tehát a növekvő életszínvonal nem vonatkozik minden társadalmi csoportra, csak a felső-középosztály rétegei lettek azok, akik még több vagyont tudtak felhalmozni ebben az időszakban. A társadalom szélére taszítottak ugyanolyan függő, és majdhogynem elfeledett helyzetben vannak a peremvidéken.

2.2. Rendszerszintű problémák

De a személyi szinten megszerezhető tudáson és anyagi tényezőkön túl fontos tényező az a rendszer is, melyben benne élünk, így tehát a következőkben megvizsgálom, hogy Magyarországon mik azok a legfőbb politikai és társadalmi tényezők, melyek ennek a szociokulturális közegnek a részét képezik. Korábban már beszéltem magyar szabályozásokról, állami támogatásokról, most pedig azt a keretet fogom meghatározni, melyben ezek elhelyezkednek. Azért teszem meg ezt a vizsgálatot, mert a marginalizált csoportok megértésében is fontos szerepet játszanak.

Elsőként Magyarország elhelyezkedését érdemes megnézni földrajzi és világpolitikai szinten – eszerint félperifériás helyzetünkben függünk nyugat-európai országoktól és az USA-tól; mi pedig kiszervezünk munkákat, és importálunk termékeket nálunk kevésbé fejlett országokból, tehát ebben a helyzetben mi viselkedünk centrumországgént.

Az államokra vonatkoztatva a centrum, félperiféria és periféria fogalma arra utal, ahogyan a hierarchikus globális munkamegosztás az állami infrastruktúrák és a nemzetgazdaság szintjén kifejeződik, például abban, hogy a helyi csoportok egyes állami infrastruktúrákat a globális felhalmozási küzdelmeken belül milyen, a globális munkamegosztás funkcióiban betöltött osztálypozícióból tudják megszervezni. (Fordulat 21. Éber, Gagy, Gerőcs) Ez a wallerstein-i világrendszer elmélet, mely szerint az országok kölcsönös függésben állnak egymással, és a hegemon helyzetben lévő országok anyagi javaihoz hozzájárulnak olyan országok is, melyekben kiszervezett olcsó munkaerő látja el azt a munkát, mely végül a centrumország GDP-jét fogja növelni. De ez a kapcsolat nem kizárólag gazdasági, létrejönnek általa olyan dichotómiák, melyek kulturálisan is meghatározók, és olyan kettős identitások kialakításához járulhatnak hozzá, miszerint a periféria lakói is tisztában vannak másodlagos helyzetükkel, mégis a legfőbb kulturális jegyekben a centrumországhoz hasonló, magasabb pozíciót tartják szem előtt, és próbálnak azonosulni vele. Ez a fél-perifériás pozíció meghatározza az egész társadalmat, de elsősorban mégiscsak a hátrányos helyzetű csoportok tagjai számára lesz

kihívás, mivel ezekben az országokban a társadalom középrétege gyakran hiányzik, egyre inkább eltávolítva ezzel egymástól a társadalmi osztályokat, és egyre rosszabb helyzetbe sodorva ezzel a marginalizáltakat.

Történelmünk is fontos tényező a jelenlegi helyzet meghatározásában, ugyanis Magyarország legtöbbször függésben volt más országoktól, és a vasfüggöny „rosszabbik” oldalán elhelyezkedve államszocializmusként működött, szovjet megszállással közel 45 éven keresztül. Ez az időszak a látszategyenlőség korszaka volt, melyben a társadalmi problémákra való reflektálás helyett olyan megoldásokat alkalmaztak, melyek háttérrel figyelembe nem véve egyenlő bánásmódot biztosítottak. Lévai Katalin szarkazmust nem mellőzve így fogalmaz erről: „Nem volt szegénység, nem volt családi erőszak, nem volt hajléktalanság, senki nem utálta a cigányokat, nem voltak fogyatékosok, melegek és prostituáltak. Az utcán csupa jól táplált, egészséges, fehér bőrű, heteroszexuális egyén sétálgatott, akik ép, egészséges családban nevelték a gyermekeiket. Az emberek barátságban és szeretetben éltek. Perfekt kis ország voltunk.” (Somogyvári, 2007. 19. o.) Ez nagyban visszavetette például a feminista mozgalmak kialakulásának lehetőségét, de a cigányság integrációját is. Továbbá a II. világháború után ezeknek az országoknak a fejlődése is jelentősen lelassult a nem Szovjetunió által irányított országokhoz képest, így az anyagi javak eloszlása és az infrastruktúra sem fejlődött olyan egyenletesen, mint a nyugat-európai liberális demokráciákban.

Ez a fajta liberalizmus Magyarországra már inkább csak a rendszerváltás után került, amikor a neoliberalizmus egyre inkább begyűrűzött a gazdaságba; kezdve azzal, hogy egyre többen lettek vállalkozók, és kezdtek saját üzletet; Nyugat-Európából egyre több gyár helyezte át székhelyét Magyarországra, az olcsó munkaerő miatt. Ezek a gazdasági változások egyre inkább megerősítették a társadalmi rétegek kettéoszlását, és tették még láthatóbbá a szegény-gazdag ellentétpárt. Ez a thatcheri és reagani, alapvetően konzervativizmusból kiinduló rendszer nagyban hozzájárul ahhoz az individualista, decentralizált működéshez, mely tovább erősíti azt a liberális gondolkodást, miszerint mindenki ugyanolyan esélyekkel indul, és nincs szüksége senkinek arra a plusz támogatásra, mely egy összpontosított hatalomtól, legtöbbször az államtól érkezik. Tehát ebben az individuális rendszerben végsősoron mégsem az egyének igényei fognak teljesülni, hanem lesz egy egyezményesen elfogadott elvárás, mely szerint csak azoknak van joguk ebben a világban létezni, akik úgy, és annyit dolgoznak, amit a rendszer elvár tőlük. Mindezt pedig központi szabályozás nélkül, így a rendszer kizárja azokat, akik rosszabb anyagi és családi körülmények közül érkeznek, és nincsenek ugyanolyan lehetőségei, és nem kapja meg a szükséges alapokat ahhoz, hogy helyt álljon egy súlyosan versenyközpontú, individuális rendszerben.

De országunkban ezzel párhuzamosan jelen van egy másik működésmód is, mely részben kiegészíti az előzőt, részben pedig annak tökéletlen működéséből adódó hiányosságait pótolja. Egy olyan neofeudalista rendszer, mely a hatalmat bizonyos emberek kezében tartja, és szinte már egy hűbérúri rendszer szerint osztja fel az országot. Jodi Dean szerint ez az az állapot, amikor a kapitalizmus transzformálódik valami mássá, ami mégjobban esszencializálja azt, amit most kapitalizmusnak nevezünk. „Az elmúlt évtizedben megjelent a neofeudalizmus fogalma, amely szélsőséges egyenlőtlenséggel, általános bizonytalansággal, monopol helyzetben lévő hatalommal és az államszintű változásokkal kapcsolatos tendenciákat testesíti meg.”⁶ (Dean, 2020) A csúcstechnológiák és a globalizáció egy új réteget hoz létre, ami gazdagabb és függetlenebb lesz, így végül két részre szakad a társadalom, és erősen elkülönül egymástól a két társadalmi réteg, a középosztály megszűnni látszik az erős társadalmi különbségek miatt. És ezektől a magas pozícióban lévő emberektől fognak függeni azok, akik a leginkább rászorulnak, és ők fognak munkát adni nekik, melyben kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek. Így termelődik újjá tehát az a marxi elgondolás, melyben tőkés és munkás ki vannak szolgáltatva egymásnak. Ebben a rendszerben azonban a függés erősebbnek tűnik a „munkás” részéről, így ezért sokkal inkább egy hűbérúr-szolga viszonynak tekinthető, ezért lehet neofeudalizmusnak hívni a mostani rendszert. Földrajzi elhelyezkedésünk és az országunk múltja is befolyásoló lehet kollektív identitásunk meghatározásában, melyhez hozzájárul a nemzeti öntudatunk, sérelmeink, traumáink.

A jelenlegi válság és az infláció is nagy befolyással van az emberekre, nem is beszélve a pandémia által okozott elszigetelődésről, ami csak még több lehetőséget vett el azoktól, akik már eddig sem bővelkedtek ezekben. Mindez pedig szintén azokon fog csattanni, akik hátrányos helyzetűek, és valamiféle anyagi deficitjük volt. Jelenleg még csak tippelni tudunk, hogy mekkora károkat okoz ez a válság, ha a végére érünk. Az egyetlen összehasonlítási alapunk a 2008-as gazdasági világválság, a mostani azonban egy sokkal többtényezős folyamat, és nem tudhatjuk mikor lesz vége, és hogyan tudunk ebből újra felállni össztársadalmilag. Amit viszont biztosan tudunk, hogy ez is a marginalizált társadalmi csoportokat fogja leginkább érinteni, még nehezebb helyzetbe sodorva őket. Ugyanis nekik már most is komoly problémát jelent, hogy az élelmiszerárak 2022. novemberére 43,8%-os⁷ emelkedést mutatnak.

2.3. Kutatói attitűdök

⁶ Saját fordítás.

⁷ URL: <https://www.ksh.hu/> (Utolsó letöltés: 2022. december 4.)

A változó politikai helyzetre a társadalomtudomány is reagált, új társadalomstruktúrát alkottak meg, ami rímel erre a közép-kelet-európai kettős identitásra, melynek helyzete most még inkább szétesztott, mint eddig. Továbbá struktúraváltások is létrejöttek, melyeket a politikai rendszer meg nem értése generált. A társadalomtudományos közegben mindig is fontos volt a kisebbségek megjelenése, az esélyegyenlőségek kérdésköre, manapság azonban ez bizonyos területeken még inkább megerősödött. A vidékkutatás például egyre nagyobb teret nyer, amelyben meg akarják érteni az ottani társadalomstruktúrákat és a gazdasági mechanizmusokat. Ezeket elsősorban az önkormányzatokon és különböző szociális programokon keresztül teszik. Ami viszont szerintem egy hiányos kategória, hogy közvetlenül a személyközi viszonyokat kevésbé kutatják, és csak a nagyobb, gazdasági/társadalmi/politikai nézőpontból vizsgálódnak, kihagyva ezzel magukat az embereket, akik ezeken a helyeken, ezekben a helyzetekben élnek. Azonban ez a nézőpont is elengedhetetlen ahhoz, hogy egy átfogó tudást alakítsunk ki, nem is beszélve azokról a struktúraváltásokról, melyek létrejöttek ezeknek a kutatásoknak köszönhetően. Egy fontos ilyen változás a területiség újraértelmezése: „a város/Budapest-vidék dichotómia árnyalása, a települések újrakategorizálása (távoli vidéki falu, városközeli vidéki falu, vidéki város, vidéki nagyváros, Budapest)” (Szántó, 2019) Ezekben a rendszerekben nem csak a fővárosi nézőpontból vett Budapest-vidék dichotómián lépnek túl, hanem felismerik a nagyobb városok fontosságát is, és további hangsúlyt fektetnek az olyan vidéki falvakra, melyek távol vannak a nagyobb infrastrukturális fejlesztésektől, és szinte egy zárt közösségként működnek.

A peremvidékre szorult csoportokkal kapcsolatban főleg a vidékkutatás területén egyre inkább megsaporodtak a kutatások. Részben az országgyűlési választások miatt, részben pedig a szociális érzékenységre való törekvés miatt, egyre inkább nyitnak a zsákfalvak, és nagyobb városoktól távol eső falvak működés módjának megismerése felé. Azt vizsgálják, hogy ezekben a falvakban miben mások a csoportdinamikák, hogyan játszanak szerepet benne az önkormányzatok és a nyilvánvaló hiányosságok (például munkahelyek, megfelelő tömegközlekedés, üzletek), hogyan befolyásolják az emberek életkörülményeit és mindennapi boldogulását, továbbá azt, hogy milyen szempontok szerint határozhatók meg társadalomstruktúrák. Egy 2022-es kutatásban, melyben az Orbán-rendszer társadalmát vizsgálják, egy osztályelemzés részeként, a magyar társadalom integrációalapú struktúráját kapták meg. Így néz ki a megalkotott hét strukturális elem „»felülről« »lefelé« haladva: 1) kapcsolatgazdag politikai aktívák (társadalom 15 százaléka), 2) lokálisan integráltak (5 százalék), 3) normakövető munkaerőpiacon integráltak (22 százalék), 4) normakövető kapcsolatgazdagok (13 százalék), 5) normaszegő munkaerőpiacon integráltak (18 százalék), 6)

normakövető dezintegráltak (20 százalék), valamint a 7) kirekesztett alulintegráltak (8 százalék)”. (Horzsa, 2022) Ebben a kutatásban egy új nézőpontból határozzák meg a csoportokat, és nem a szokásos, már jól ismert gazdasági alapon. Ez az integrációalapú csoportosítás valamelyest mégis párhuzamba hozható egyfajta gazdasági társadalomszerkezettel, hiszen egy kapcsolatgazdag, politikailag aktív ember minden bizonnyal több keresettel rendelkezik, mint egy kirekesztett alulintegrált. A gazdasági-, társadalmi- és integrációalapú meghatározás soha nem járnak önmagukban, hanem ezek egy összetett struktúrában mindig párhuzamban állnak egymással, még ha nem is mindig ugyanazon a szinten helyezkednek el. Bourdieu is egy ehhez hasonló hármas egységet hozott létre, mely szerint a csoportok szintén nem csak gazdasági alapon határozhatók meg.

A Bourdieu által megalkotott társadalmi és kulturális tőke tehát fontosabb lesz eszerint a struktúra szerint, mint a gazdasági helyzet, noha természetesen az sem elhanyagolható tényező. Ezek persze komoly függésben állnak egymástól, és mindnek feltétele a gazdasági tőke. Bourdieu is azt mondja, hogy a kulturális tőke elsajátításához megfelelő időráfordítás szükséges. Vagyis a kulturális tőke megszerzése már feltételezi a gazdasági tőkét, mivel a megfelelő mennyiségű szabadidőhöz pénz kell. Tehát az anyák így tudnak megfelelő időt tölteni a gyermekeikkel, hogy átadják nekik a megfelelő tudást. Tehát a kulturális tőke családban való továbböröklése elsősorban a megfelelő időráfordításon múlik, amihez pedig egy olyan anyagi biztonság kell, ami lehetővé teszi a fiataloknak, hogy minél később lépjenek be a munkaerőpiacra. (Bourdieu, 2006, 136. o.) Tehát egy olyan család esetében, ahol szülők több műszakban dolgoznak, akár napi tizenkét órát is, mindezt a napi megélhetésért, elég kicsi az esélye, hogy még arra is marad energiájuk és pénzük, hogy gyermekeik megfelelő tudásátadásával foglalkozzanak, és teret adjanak nekik a tudás megszerzésére. Sőt, valószínűleg már ők sem kapták meg ezt a fajta tudást az ő szüleiktől, mert jó eséllyel hasonló életkörülmények között éltek.

3. Marginalizált csoportok meghatározása

„...a szegénység olybá tűnik, mint a valahová tartozásból való sorozatos kiszakadásoknak és a kapcsolatteremtés sorozatos kudarcainak eredője, melyek következtében az egyén »lebegővé« válik, a társadalmi lét senkiföldjére sodródik.”

(Robert Castel, 1993)

A dolgozatban a marginalizáció, marginalizált társadalmi csoportok kifejezéseket fogom használni, mivel ezeknél a fogalmaknál érzem azt, hogy magában foglalják azokat a problémákat, amelyeket szeretnék felfejteni a következő oldalakon. A peremre szorulást, a

hátrányos helyzetet, a társadalmon kívüliséget és azt a fajta kiszorulást értem ez alatt, melyből nem, vagy csak nagyon nehezen lehetséges kitörni. Továbbá ez a fogalom jelöli azt a kettősséget is, hogy van egy közmegegyezésen alapuló, gazdasági és kulturális norma, ahonnan kiszorulnak ezek az emberek. Tehát azokat nevezzük marginalizáltak, akik nem tudnak megfelelni ennek a normának, és kiszorulnak a piacgazdaság és a társadalmi elvárások rendszeréből. Konkrét példákat nézve pedig Young így foglalja össze ezen emberek csoportját észak-amerikai kontextusban:

„Az Egyesült Államok lakosságának szégyenletesen nagy aránya marginalizált: idős emberek; növekvő számban olyan nem túl idős emberek, akik miután elbocsátották őket nem találnak új munkát; fiatalok, főként latino és fekete pályakezdő fiatalok; egyedülálló anyák gyerekeikkel; más kényszerű munkanélküliek; számos mentális és fizikailag fogyatékos ember; amerikai indiánok, elsősorban azok, akik rezervátumokban élnek.” (Young, 1990)

Ez egy olyan underclass réteg, ahol a színes bőrűek aránya magasabb, és minden korábban felsorolt csoportban nagyobb számban fordulnak elő, és könnyebben szorúlnak a társadalom peremére. Ugyanez természetesen magyar kontextusban is értelmezhető, mivel itt is nagyon gyakran jár együtt a szegénység a cigányság kérdéskörével, és még ha szeretnénk is függetleníteni a kettőt, az esetek nagyrésztében nem tudjuk. A kutatások nagyrésze is a roma emberekkel foglalkozik és ezen keresztül kaphatunk nagyobb betekintést a magyar szegénységábrázolásokba. Ennek ellenére természetesen hibás lenne az a megállapítás, hogy a romák mind szegények, a nem-romák pedig nem. „Az ok egyúttal következmény: az ember gazdag, mert fehér, és fehér, mert gazdag. (Fanon, 1985)

Ezek az emberek kirekesztődnek a hasznos társadalmi térből, ami mind a társadalom, mind pedig az egyén számára erősen kedvezőtlen. A dolgozat nagyobb részben az egyén társadalom által meghatározott szerepére, lehetőségeire fog fókuszálni, és nem az állami berendezkedésre, vagy a szociológiai értelemben vett ösztársadalmi mutatókra. Egy olyan baloldali nézőpont, melyben a rendszerszintű problémákon keresztül kerülnek bemutatásra az egyén önreprezentációs lehetőségei és elhelyezkedése a társadalomban. Ez a liberális jóléti állam, amely Magyarországra is jellemző, nem fordít kellő figyelmet az egyenlő életkörülményekre, csak az egyenlő lehetőségekre, és individualizmusa végül az egyénnel magával fog legkevésbé foglalkozni. Ezen túl természetesen az anyagi depriváció kérdése sem ilyen egyszerű, és nem lehet az egyénekre hárítani a felelősséget, hanem szintén ugyanazok a rendszerszintű problémák, és az egyén életét meghatározó társadalmi együttthatók figyelhetők meg, melyek végül egy nehezebb sorsba taszítanak valakit. Azért az egyén lehetőségeire, és a személyek közötti kapcsolatokra helyezem a hangsúlyt, mert az állami intézkedések, neoliberais állam,

politika témakörökben számtalan kutatást találunk, de az egyén individualista, fehér-felsőbbrendűségi, kapitalista patriarchátusban lévő nehézségeiről annál kevesebbet. Így ezen a rendszerszintű elemzésen keresztül kívánom vizsgálni az egyént, és annak hierarchikus meghatározottságát osztályhelyezete alapján.

Ezen a ponton ki kell fejtenem, hogy mit értek rendszerszintű alatt. Ugyanis ez a fogalom több dolgot is magába foglalhat. Nálam, és az általam vizsgált Partizánnál is ez egy olyan baloldali fogalom, aminél rendszer alatt a kapitalizmust kell érteni, így maga a fogalom azt a kapitalista patriarchátust kérdőjelezi meg, ami a legtöbb ország elsőszámú működésmódja, a 16. századból ered, és kizsákmányolást és egyenlőtlenségeket eredményez. Így tehát kutatásom szempontjából is elengedhetetlennek minősül.

A jóléti államban való létezés és az ettől való függőség nem egyenlő a szabadsággal, még akkor sem, ha ez az állam anyagi támogatást nyújt, sőt ezzel csak méginkább megerősíti a függőséget. „A liberalizmus hagyományosan azt állítja, hogy minden racionális autonóm egyénnek joga van az egyenjogú állampolgársághoz.” (Young, 1990) A bürokratikus intézményektől való függés miatt a rászorultak ki vannak téve az állami juttatások esetlegességének és az egyenlőség feltételének be nem teljesülésének. De hogyan várhatnánk el ugyanazt egy olyan felnőttől, aki egy zsákfaluban nőtt fel, abuzív családban, ahol az apa alkoholizmusban szenved, iskolás koráig nem tanulja meg a tanuláshoz szükséges nyelvet, a szülei mindennapos küzdelmet folytatnak azért, hogy étel kerüljön az asztalra és télen meleg legyen, ezért a gyerek nevelésére, szociális fejlődésére, kulturális tőkájére már nem fognak tudni időt és energiát szánni. Egy ilyen családból érkező gyerektől hogyan várhatnánk el, hogy egy megfelelő szakmával sikeresen elhelyezkedjen a munkaerőpiacon és ő maga semmilyen lelki, fizikai nehézséggel ne nézzen szembe, amikor be szeretne kapcsolódni ebbe a durván versenyközpontú neoliberális társadalomba.

Ahogy már korábban is utaltam rá vannak a marginalizációnak anyagi depriváltságtól független faktorai is: ilyenek például a hasznavehetetlenség, hogy nem érzik magukat hasznosnak a társadalom számára – ez lehet például nyugdíjasoknál; az önbizalomhiány érzése, vagy csak a társadalomtól érkező elismerés hiánya. Így tehát a marginalizáció az „elosztási-igazságosság” kérdését foglalja magában. (Young, 1990)

Fontos fogalom még dolgozatomban az exklúzió fogalma, ami a társadalmi kirekesztés vagy megkülönböztetés egy olyan formája, mely a társadalomban előforduló kettős mércére alapoz. Azaz arra a különbségre, mely eleve kizárja a társadalom szélére szorult rétegeket a kommunikációból, mivel egy olyan belépési küszöböt kínál, melynek csak a diskurzus megalkotói, főként középosztálybeliek tudnak megfelelni. Az exklúzió egyszerre egy olyan szociális és kulturális probléma, mely számtalan helyen okoz megkülönböztetést a

társadalomban. Nem csak az anyagi viszonyok tekintetében, de a hozzáférhető tudás tekintetében is egy nagy szakadék van a két csoport között (hegemón csoportok – marginalizáltak). Sőt a kultúrában sincs lehetőségük megjelenni a kirekesztett csoportoknak, ami így egy olyan társadalmi deficitet okoz, mintha ők nem is lennének részei a köztudatnak. (Ha pedig mégis, akkor csakis negatív példákon keresztül.) Maradnak végül a magas belépési küszöbű tartalmak, a másik végén pedig a bulvármédia, ami végül a „lelketlen média vagy az agymosott proletár” (Hammer, 2006) kategóriáját fogja csak létrehozni. Így lesz végül ez a csoport még a média által is kirekesztve, úgy, hogy abból értéket nem kaphat, csak lelki hátrányt szenvedhet, és a sztereotípiák csak tovább fognak erősödni. Így beszél James Carey is erről a kialakult hibás, embereket szétválasztó helyzetről: a kultúra romlottságát az elvakult individualizmusunk táplálja, ami szerint a pszichológiai élet fontosabb, mint a valóság, látszik ez abból, hogy csak azoknak az emberi cselekvéseknek van értelmük, melyek valami gyakorlati vagy munkával kapcsolatos dolog, és abból származik még, hogy elválasztottuk tudományt a kulturától, amivel mindkét fogalom kiüresedett. (Carey idézi Hammer, 2006)

A következőkben a szegénység újratermelődésének mechanizmusáról szeretnék beszélni. Ennek két típusát határozom meg: az egyik a generációkon átívelő, „apáról fiúra” szálló szegénységi modell, mellyel transzgenerációs, pszichológiai minták által öröklődik tovább a szegénység; a másik pedig amikor „marginalizált csoportok áthelyezni, továbbadni próbálják a saját helyzetükből fakadó frusztrációkat bizonyos, még náluk is marginalizáltabb, illetőleg annak tételezett közösségekre.” (Feldmann, 2018) Mindkét típusnál egyértelműen feltételezem a rendszerszintű, és társadalmi nyomást, de ezen túl most az egyéni, és csoportközi kapcsolatokat emelném ki. Az első esetben a szegénység fennmaradásának egyértelmű okai a család intézménye, melyben a szegénység normái már állandósultak. „[A] társadalom legszegényebb rétegei – különösen a tartós munkanélküliek – meg vannak fosztva annak lehetőségétől, hogy tényleges erőfeszítést mutathassanak saját helyzetük javításának irányába. Ez bizonytalansághoz vezet a középosztálybeli megfigyelők szemében; ami viszont azt eredményezi, hogy az elsődleges sztereotípiák formálják a felelősség megítélését.” (Janki, 2013) Egy ilyen családban felnövő gyereknek nem tapasztalja meg a biztonságos közeget, az érzelmi támogatást, nem lesz lehetősége elsajátítani azokat a kulturális normákat, melyek segítenek beilleszkedni a munkaerőpiacra és a társadalomba. Emellett valódi példái sem lesznek arról, hogyan kell munkavállalóvá válni, és megfelelni a munkaerőpiaci elvárásoknak. Így nem igazán marad más lehetősége, mint hogy ő is hasonló nehézségekkel küzdjön, mint a szülei, és ugyanazt vagy hasonló utat járjon be, mindenféle kapaszkodó nélkül. A második típus pedig egy olyan exklúziós kategória, amikor a szegénység egy hierarchikus létrává alakul, melyben

ha valaki egy kicsit is feljebb érzi magát ezen a létrán, akkor azt a csoportot, melyet maga alatt lévőnek feltételez még inkább eltávolítja magától, ezáltal a két csoport között a távolság még nagyobbnak feltételeződik, és az „alul” lévő csoport is magáévá teszi a marginalizáltságot, és lejjebb sorolja saját magát. Azért hívom ezt is újratermelődési mechanizmusnak, mert az exklúziós folyamatok és csoportközi hierarchiák által folyamatosan újratermelődnék ezek az alá-fölé rendeltségi viszonyok, és kettős identitások alakulnak ki. Ilyen csoportközi „hátrébb helyeződés” lehet például az, ha egy zsákfaluban egy munkanélküli férfi hátrébb sorolja feleségét, mert ő mindezek felett még nő is. Vagy ha ugyanez a férfi a romákkal szemben fogalmaz meg ellenérzéseket. Így ezek a folyamatok egymást generálják, és nagyon sok különböző helyzetben előfordulhatnak, sőt akár oda-vissza is működhetnek.

Hogyan tudjuk meghatározni, hogy hol kezdődik a marginalizáltak csoportja, és mik azok az egyértelmű jelek, amelyekkel el tudjuk különíteni a két társadalmi csoportot egymástól? A két csoportot elválasztó szakadék az exklúziós folyamatok révén is tovább erősödik, tehát nem csak a tényleges társadalmi gyakorlatok, de a kulturális berögződések és a közbeszéd is megerősíti azokat. Ennek okai a szegényeknél gyakran a sikertelenség érzése, a fizikai életkörülmények, a teljesítmény önmaguk reprezentálásakor, illetve az arra figyelni köteles személyek érdektelensége is megerősíti a kirekesztés érzését. Fontos fogalom még ebben a problémakörben a Bourdieu-i habitus fogalma, mely „az életesélyek különbözőségeit operacionalizáló gyakorlat, amely az embereket eredményes vagy eredménytelen utakra vezeti a »szükségyszerű« és a »lehetetlen« között elterülő széles mezőben.” (Hammer, 2006). Amikor az egyén különböző versenyhelyzetekben teljesít, akkor azt nem lehet különválasztani a habitusától, melynek olyan meghatározó tényezői vannak, amik mindenkinél különböznek. Továbbá ezekben a versenyhelyzetekben az lesz a legsikeresebb, aki meg tud felelni azoknak a nehezen mérhető dimenzióknak, melyek csak a középosztály sajátjai. Ilyenek például a (középosztály által fontosnak tartott) helyzetek pontos értelmezései, a jó és a rossz közötti különbségtevés, az érzelmi intelligencia képessége, mely szintén a középosztály igényeire van hangolva, stb.

„E készségekre mindenekelőtt középosztály-kultúra képi tagjait, azaz az újkapitalista gazdasági, társadalmi és kulturális átalakulás legzordabb következménye, hogy a középén lévők és a marginalizáltak közti (egyre hipotetikusabb) verseny szabályai a középosztályból származnak, mely révén a deprivált csoportok számára egyre kevésbé leküzdhetetlen akadályt jelent a versengés, hanem egyre inkább verseny, mint olyan válik tökéletesen értelmetlenné.” (Hammer, 216. 2006)

Tehát a csoporton kívülieknek esélye sincs felvenni a versenyt a középén lévőekkel, hiszen nem ugyanaz a kiindulási alapjuk, nem ugyanazt a nyelvet beszélik, így esélyeik nemhogy a

nullára csökkennek, de még magát a skálát sem tudják értelmezni. Fontos még megjegyezni, hogy nem csak a kívülállók vannak veszélyeztetett helyzetben, hanem még a körön belül lévők közül sem érezheti magát biztonságban senki, folyton ott lesz a féltélem a peremre szorulástól, mivel ez társadalmilag egy annyira távoli, mégis démonizált folyamat, melybe a belekerülés egy folyamatos fenyegetés lesz. (Hammer, 214-216. 2006)

3.1. Hegemón-marginalizált viszony Magyarországon

Magyar viszonylatban azokat nevezhetjük marginalizáltaknak, akik legalább két szempontból hátrányos helyzetben vannak; peremre szorultak valamilyen közösségnek hitt normarendszereiből. Vannak olyan egyértelmű példák, mint a hajléktalanság, munkanélküliség stb., de ezeken felül olyan tényezők is kiegészítik, mint földrajzi környezet, tömegközlekedés elérhetősége; a dolgozni akaráson felül a dolgozni tudás képessége – tehát ha nincs munkahely a közelben, vagy fizikailag, mentálisan akadályozott az adott személy abban, hogy dolgozzon; nincsenek meg az alapvető szükségletei egy munkához, például nem tud olvasni, írott szöveget értelmezni. De ezek mellett olyan szintén kevésbé látható faktorok is közrejátszhatnak, mint például kisebbségi helyzete miatt valaki diszkriminálja, ezért nem jut munkához, melyből következik, hogy egy idő után már próbálkozni sem akar az egyén az esetleges kudarcok elkerülése érdekében. Tehát olyan összetett folyamatok játszódnak le, melyek közel sem írhatók le egyszerű lustasággal, dolgozni nem akarással, vagy a sorsukba beletörődő néplelkek egyszerű nemtörődömségével. A pszichológia folyamatok, szociológiai együttthatók, hierarchikus viszonyos, és bináris oppozíciókra épülő normarendszerek mind azt akarják megerősíteni, hogy a kiszolgáltatottak ott maradjanak, ahol vannak, és ne legyen lehetőségük áttörni a saját üvegplafonjukon. Ezek a fajta struktúrák a hegemon-marginalizált strukturális létra legalsó helyére helyezik el ezeket a kiszolgáltatott embereket. Azoknak, akik már eleve tapasztalják marginalizáltságukat, a legfontosabb céljuk a különbségtétel, így ha azt érzékelik a környezetükben, hogy valaki náluk még inkább hátrányos helyzetben van, akkor a köztük lévő ellentétet próbálják tovább erősíteni. (Feldmann, 2018) Ezzel részben egy kisebbségi trauma elfedésére tesznek próbát, melyben a saját pszichésen elszenvedett sérüléseiket próbálják meg nem történetként mutatni, és azt gondolják, hogy a társadalmi ranglétrán való feljebb jutás (azaz a külső körülményeiknek a látszólagos javítása) majd megoldja a problémájukat. (Kiossev, 2017) Emellett nem csak a magukénál sérülékenyebbnek tételezett csoportokhoz képest mérik magukat, hanem a maguk felett állókkal is van egy folyamatos összehasonlítás: „A kolonizált szubjektum sorozatosan arra kényszerül, hogy mímélje, megközelítse, megpróbálja megvalósítani a hegemon ideált.” (Kovai, 2016) Mivel ez

a hegemon ideál nem csak a „felsőbbrendű”, hanem ez maga a norma is, az egyetlen norma, melynek még megkérdőjelezése sem lehetséges, nem hogy az azzal való szembefordulás. Tehát egy hátrányos helyzetben lévő nem csak fizikailag van kiszolgáltatott helyzetben, de még pszichéje és megküzdési mechanizmusai szintjén is, mivel egyszerre akar folyamatosan megfelelni az uralkodó normának, mely hatására érzékeli saját maga másodrendűségét, és egyszerre fogja magát úgy egy magasabb pozícióba helyezni, hogy nálánál alacsonyabb rendűnek vélt csoportokat fog még inkább eltávolítani magától, azaz megpróbálja elnyomni őket. A kérdés csak az, hogy „meddig tart az autoritás iránti vágy identitás- és etnicitásformáló hatalma Kelet-Közép-Európában” (Kovács, 2002)

3.1.1. Cigány posztkolonializmus

A romák helyzete viszonylag egyedinek számít a sérülékeny csoportok között, mert ebben az esetben nem csak a szegénységgel összefüggő problémák vannak jelen, hanem erre ráakódik még egy réteg – a rassz kérdése is. Az előző fejezetben már elkezdtem bevezetni a kolonizált szubjektumok helyzetét, melyben ki vannak szolgáltatva a hegemon normának, de ez a példa a romákra többszörösen és sokkal pontosabban érvényes. Mivel gyakran kis, vidéki településeken élnek, azoknak is a szegregátumaiban, más roma emberekkel együtt, ezért lehetőségeik még inkább korlátozottak és ki vannak szolgáltatva annak a többségi nyomásnak, mely tőlük fenyegetően távol helyezkedik el. (Csepeli, 2017) Mivel már teljesen beépült a mindennapjaikba az asszimilációs kényszer, sok mindenben megpróbálnak azonosulni a nem-romákkal, és büszkén viselik, ha esetleg a többségi társadalomhoz hasonlítják őket. „A feketék magukba építik a fehér többség ítéleteit, a bennük lakó »fehér« folyamatosan ítél és legyőzésre vár. A »magyar« hasonlóképpen egyfajta »felettes-énként« működő norma szerepét láthatja el ezekben a közegekben” (Kovai, 2016) Megpróbálja elsajátítani, és magáévá tenni a hegemon gondolkodás-és viselkedésmódot, mert meg akar szabadulni alacsony státuszától. Ezt pedig mimézissel próbálja elérni, hiszen tudja, hogy az alávetett félnek fontos szerepe van az elnyomó identitásának konstitúciójában. Ezért arra kell törekednie, mintha nem is létezne, mintha ő is a többség része lenne. Az erőteljes bináris oppozíciók miatt azonban ennek elérése nem kis feladat, sokszor úgy tűnik, mintha a cigányság nem lenne más, mint a különbségtevés maga. (Kovai, 2016) A többségi hegemoniát őrző asszimilációs kényszer a cigányt nem pusztán, mint etnikai kisebbséget igyekszik a periférián tartani, hanem azzal együtt a cigány stigmatizáló jelentéséhez és pozíciójához tartozó szegénységet, fenyegető létbizonytalanságot is. (Feischmidt, 2013) Ennek a létbizonytalanságnak köszönhetően a cigányság rögzült osztálypozíciójának következtében fenyegetést jelent másokra, mivel éppen ennek a peremre

szorultságnak a megtestesítője lett. Így a cigányság a marginalizáltságot egy megszilárdult normaként őrzi magával, mely egyszerre jelent veszélyt a hegemon többségre nézve, és egyszerre megnyugvást is, mivel érzékeltetni látszik a hegemon csoportok számára önmaguk felsőbbrendű helyzetét.

3.1.2. Elnyomott nők reprezentációja

Fontos még röviden kiemelni a marginalizált nők helyzetét is, akik már biológiai nemük tekintetében is másodlagos pozícióból indulnak, mivel egy olyan kapitalista patriarchátusban élnek, mely a férfiak igényeire szabottan, csak a tőkések munkájának elvégzésére fókuszál, és az olyan nőivé tett tevékenységeket, mint a gyermek-és idősgondozás, háztartási munkák és női működéssel járó feladatok, mint a gyerekszülés semmibe vesz és értéktelennek tart. Emellett az a politikai rendszer, melyben a magyar nők pszichéje konstruálódott sem engedi meg, hogy a nők kilépjenek ebből az egyenlőtlenségből. Mégis „a posztoszocialista női tudat vonakodott meglátni az állandóan jelen lévő egyenlőtlenségeket, amelyek megszüntetése azonban lehetetlen tudatosításuk nélkül.” (Joó, 2005) Így az a reprodukív munka észrevétlenül hárul rájuk, melyben a férfiak és a kapitalizmus igényeit teljesítik, főznek, mosnak, takarítanak és gyermeket nevelnek, mindezt fizetetlenül. Ezzel az ingyenmunkával pedig a rendszer kiszolgáltatottjai lesznek, melyben lehetőségeik még inkább korlátozottak és a férfiakhoz kötik őket. Csányiék így foglalják össze ezt a jelenséget a Fordulat 24. számában: „a reprodukív munka nagyjából informális és a háztartáson („magánszférán”) belül történik. Ez a privát jelleg és a társadalmi reprodukciót körülvevő intézményesített mítoszok, például hogy a reprodukciós tevékenység nem munka, hanem ösztön-válasz, vagy hogy a háztartáson belül nem keletkezik érték, láthatatlanná teszik a reprodukív munkát”. (Csányi, 2018) Továbbá: „a félperifériákon, így Kelet-Európában is különösen jellemző háztartási típus a félproletár háztartás melyben oly módon kombinálódik a formális és informális munka, hogy a munkaportfólió informális szegmense túlmutat a háztartási feladatok körén és beletartozik jelentős mértékű produktív munka is, ami biztosítja a túlélés és a reprodukció materiális feltételeit.” (Csányi, 2018) Mindezekből következik, hogy a nők helyzete Magyarországon különösen nehéz, és ezért még inkább kiszolgáltatottabbak a rendszernek és a férfiaknak. Ha ugyanis egy nő elveszti a munkáját, netán háztartásbeliként a gyerekneveléssel foglalkozik, a férfi keresete még fennmarad, de fordított esetben ez a biztonság már cseppet sem garantált. A férfiaktól való függés miatt még a hajléktalanság is fokozottabban fenyegeti őket, mivel egy erőszakos párkapcsolatból gyakran az egyetlen menekülési lehetőség csak az utca marad. Ha pedig gyermeket vállalnak, akkor pedig az ezzel járó felelősség kerül kizárólagosan az ő

nyakukba, és még ha akarnának sem feltétlenül lenne lehetőségük dolgozni, hiszen ki akarna egy olyan anyát foglalkoztatni, aki óvodás gyermeke betegsége miatt bármikor kieshet a munkából több napra is. Ez csak néhány egyszerű példa volt azok közül a nőket érintő nehézségek közül, melyek miatt a marginalizáltság még inkább fenyegető lehet, főleg, ha már eleve a létbizonytalanság határáról indulnak.

3.2 Beszédmódok és köztudat – Hogyan beszélnek „róluk”?

Most áttérnék arra a pontra, amikor már nem csak a marginalizáltságot vizsgálom önmagában, hanem azt, hogy milyen kapcsolatban áll a közbeszéd jelentéskalkulációja a társadalmi egyenlőtlenségek létrejöttével és annak újratermelődésével. Azokat a reprezentációs folyamatokat vizsgálom meg, melyek nagy számban hozzájárulnak az egyenlőtlenségekhez. Ehhez azonban tudnunk kell azt, hogy az a csatorna melyen az információk közvetítésre kerülnek egy sajátos beszédmódot tesz magáévá, mely saját belső közegében, és a befogadót megtartani próbáló erejében érvényesül. „A tömegmédiára is jellemző lesz, hogy ezáltal a saját sémaképzése, racionalitása mentén generál egy olyan világot, amely a jelenségeket csak a saját perspektíváján keresztül szemléli. Ebből fakad az, hogy a tömegmédia részfigyelései okán óhatatlanul leegyszerűsítésekkel él.” (Bognár, 2015) Ez a leegyszerűsített kép, pedig olyan sematikus mintákat von magával, melyek jelentésbeli változásokat okoznak és olyan kategorizációkat okoznak, melyen jelentésbeli különbségeket, és eltolódásokat okozhatnak.

„[A média] műfaji jellegzetességeiből fakadóan a szenvedés, az ínség és a tragédiák képeit emberek egyperces személyes drámájaként, az esemény eredőit, illetve következményeit kiiktatva jeleníti meg (perszonalizáció, dramatizáció, fragmentizáció, sztereotipizáció). Az így ábrázolt szegények, hajléktalanok, menekültek, bűnelkövetők (és áldozataik), kábítószerfüggők és az élettől egyéb módon vert emberek csak azért kerülnek a képernyőre, hogy bármikor felcserélhető szabványfiguraként – mint amolyan Warhol-féle negyedórányi szupersztárok médiaformázott egyendramákhoz adják arcukat.” (Hammer, 2006)

Több megemlíthető téma is hozzájárul ahhoz, hogy a marginalizáltak médiában való megjelenése miért járul hozzá saját helyzetük még alacsonyabbnak tételezéséhez a köztudat számára. Legtöbbször a romák jelentősen túl vannak reprezentálva a szegénységgel kapcsolatos témákban. Ezzel ellentétben pedig a középső és az elit rétegek felül vannak reprezentálva az adásokban általában, melyből nem problémáikra és nehézségeikre derül fény, hanem képességeikre és sikereikre, amiket legtöbbször ők maguk osztanak meg. A szegények problémáit általában szóvivők, riporterek, szakértők, szociális munkások osztják meg, míg az érintetteknek csupán annyi szerepük van, hogy fizikai környezetükkel, és testük képeivel hitelesítsék az elhangzottakat. (Hammer, 2006) Young is ezt támasztja alá: a hátrányos

helyzetben lévők ki vannak rekesztve abból, hogy életükkel kapcsolatos megfontolásaikat autentikus módon fogalmazhassák meg a nyilvánosságban. (Young, 2001) Ezen felül, ami még szintén kiemelendő, hogy a neoliberális állampolgárság vízióját tükrözi, ami arra enged következtetni, hogy a gazdagok és a szegények is egyaránt csak saját maguknak köszönhetik helyzetüket, az államnak vagy a külső körülményeknek a szerepe teljesen eltörpül az individuális cselekvések és döntések súlya mellett. (Hammer, 2006)

4. Kritikai médiareprezentáció és osztályalapú tartalomfogyasztás

Ha feltérképezzük a magyar médiahelyzetet, akkor kevés olyan weboldalt, műsort, online fórumot találunk, akik kiemelkedő szerepet tulajdonítanak a társadalmi témák videó formában történő bemutatásának. Ha néhány ilyen példát kellene említenem, akkor talán a Telexet, a 24.hu-t és az Indexet említhetném, akik nagyobb elérésű oldalak révén több emberhez tudnak szólni. Emellett még olyan televíziós műsorokat lehet említeni, mint az RTL Klub, *Házon kívül* című adása, vagy a *Fókusz* szocióriportjai. Ezek tartalmukat tekintve viszonylag érzékenyen állnak a témákhoz és tudatosan kezelik a hátrányos helyzetűek reprezentációját, és elég sok emberhez eljutnak. Ezek mellett persze léteznek kisebb fórumok, ahol beszélhetünk médiareprezentációról, és feldolgozásra kerülnek hasonló tartalmak, de vagy minőségbeli problémák merülnek fel, vagy annyira fix és kicsi közeget érnek el, hogy nem lehet értelmezni ezt teljes társadalomra kiterjesztve. A kisebb szerveződések, melyek érzékenyen kezelik a témákat, de egy zártabb közegnek szólnak: a Van Helyed Alapítvány, a Zöld Pók videók vagy a Romaversitas.

Azért ennyire fontos, hogy legyenek társadalmi témákat kibontó, marginalizált csoportokat bemutató videók a közmédiában és az emberek számára könnyen elérhető tartalmak között, például YouTube-on, mert különben ezek a problémák láthatatlanok maradnak. A társadalmi különbségek áthidalása a média egy nagyon fontos feladata lenne, hogy ezzel is csökkentse azokat a kulturális különbségeket, melyeket gazdasági mutatóktól függetlenül bárki birtokolhatna. Olyan osztályok közötti tudáskülönbségekről van szó, mely ugyanúgy érvényes a felső-és középosztályra is, mivel ennek az osztálynak a tudása gyakran nagyon alacsony olyan társadalmi csoportokról, akik tőlük távol állnak anyagi, de akár fizikai értelemben is. Nincs rálatásuk olyan alacsony infrastruktúrában élő emberekre, akik hiányokat szenvednek az élet jelentős területein, mint munka, tömegközlekedés, bolt, kikapcsolódási lehetőségek. Emiatt gyakran olyan prekonceptiók alakulnak ki a privilegizált társadalmi csoportok tagjaiban, hogy ezek az emberek kevesebbet érnek, lusták, nem akarnak dolgozni, nem elég céltudatosak és nem tesznek lépéseket az életük megjobbítása érdekében. Az ilyen típusú sztereotípiák

elkerülése végett lenne fontos a megismerés, és azok az ok-okozati viszonyokat és rendszerszintű problémákat felsorakoztató riportok, műsorok és beszélgetések, melyek ezekbe nyújtanak mélyebb betekintést. Ezeknek segítségével a társadalmi olló egy kicsit közeledni tudna egymáshoz, és nem csak még tovább nyílna a jelenlegi gazdasági egyenlőtlenségek miatt. Ez a probléma majdnem annyira kulturális és társadalmi kérdés is, mint amennyire gazdasági. Ha tehát a médiát nem a társadalmi különbségek megerősítésére használnánk decentralizáltsága által, és annak elérése nem lenne ennyire esetleges bizonyos emberek számára, akkor egy áthidalóként is működhetne a „két világ között”. És sokkal inkább szolgálhatná a megértést és a közös tanulást, mint egy saját buborékunkat megerősítő kényelmi zónát.

Ezzel szemben a társadalmi egyenlőtlenségek következtében vannak olyan emberek, akikhez nem is jutnak el ilyen tartalmak, ezért egyfajta digitális megosztottság alakul ki. Ez az információ elérésében mutatkozik meg elsősorban, de további keretek is meghatározzák. Egy osztálykérdés szerint is értelmezhető, melyben gazdasági, kulturális és társadalmi mutatók határozzák meg az elérést, azonban ez egy ennél összetettebb folyamat és további indikátorokat is meg kell figyelnünk benne. A posztmodern értelmezés szerint minden ilyen univerzális igazságot félre kell dobunk az osztályokról, mert bár jó kiindulópontok, nem adnak olyan pontos eredményeket, mintha egy egyedi többdimenziós modellt vizsgálnánk. Toks Oyedemi (2016) kialakított egy öt elemből álló kritikai dimenziót, mely a digitális szakadék tényezőit is vizsgálja, és nem csak azt, hogy van-e elérésük az adott embereknek a digitális eszközökhöz. Az első a technikai minőségben való egyenlőtlenség, miszerint, ha nincs meg a megfelelő technológia, hanem egy régebbi, elavult áll csak rendelkezésre, akkor a benne lévő előnyöket sem lehet olyan mértékben kinyerni. Így hiába áll rendelkezésre az eszköz, és hiába használják azt, nem tudják kiaknázni annak minden lehetőségét. Második a használat autonómiájában való egyenlőtlenség, miszerint nem mindig áll rendelkezésükre az adott eszköz, és nem tudják egyedül, nyugodt körülmények közt használni ezeket. Például nincs saját eszközük, vagy csak közösségi számítógépeket tudnak használni. Továbbá, készségekben való egyenlőtlenségekről is beszélhetünk, amikor az egyéni kompetencia képességekhez kapcsolódik, és ezek gátolják az elérést. Következő az egyenlőtlenségek a szociális támogatás elérhetősége terén. A szociális hálózat egy nagyon fontos tényező abban, hogy az emberek hogyan tanulják meg a digitális eszközök használatát; gondoljunk itt például arra, hogy egy gyerek szülőktől és barátoktól egyaránt tanul arról, hogyan is működnek ezek az eszközök és hogyan kell őket megfelelően használni. Majd végül a felhasználás változatossága, mely szerint valakinek minél több kulturális tőkéje van, és minél jobb oktatásban volt része, annál változatosabban tudja kihasználni a digitális eszközök adta lehetőségeket. (Oyedemi, 2016)

Tehát nem csak azt elengedhetetlen megfigyelni, hogy ki használja ezeket az eszközöket, hanem azt is, hogyan jut el hozzájuk a megfelelő információ, majd azt hogyan tudják hasznosítani. Elengedhetetlen, hogy felhívjuk a figyelmet azokra az emberekre, akik az információs szakadék miatt kevésbé jutnak hozzá ezekhez a tartalmakhoz és nincs lehetőségük ugyanolyan kulturális tőke felhalmozására, mint azoknak, akik jobb háttérrel rendelkeznek. Emellett persze fontos ezekre a jobb háttérű emberekre is fókuszálni, hiszen ők is alakítják a társadalmi exklúziós folyamatokat az eltávolodásukkal, így az ezek áthidalására szolgáló tartalmak elengedhetetlenek lennének.

5. A Partizán szerepe és elhelyezkedése a magyar médiaiparban

Szerencsére van már néhány próbálkozás társadalmi osztályokat áthidaló tartalmakra, melyek a megértést szeretnék fokozni és szélesebb rétegek számára teszik elérhetővé azokat a rendszerszintű okokat, melyek szegénységhez és kirekesztéshez vezetnek. Egy ilyen példa erre a Partizán is, akik baloldali, rendszerszintű tartalmakat kínálnak, melyek legtöbb adásában legalább érintőlegesen szó esik a kritikai gondolkodásról és az átfogó világfelfogásról. Már a szervezet nevébe is bele van foglalva ez: Partizán Rendszerkritikus Tartalomelőállításért Alapítvány. Rendszerkritikus alatt azt a kapitalista rendszert értik, mely az egyenlőtlenségeket és társadalmi kirekesztést megalapozza és ellehetetleníti a kitörési lehetőségeket.⁸ Olyan ok-okozati összefüggéseket kívánnak bemutatni, mely a megértést szolgálja, és minden helyzetben megpróbál rávilágítani arra, hogy ne csak az egyénre fókuszáljon a néző, hanem azokra a körülményekre is, melyekben benne él. Ezek a reprezentációk és megközelítések mellett meg kell említeni a Partizán elhelyezkedését is ebben a médiaiparban, mert nem elég, hogy az általuk képviselt ideológiák megjelenjenek, azoknak nézőközönséghez is el kell jutniuk.

Az elhelyezkedése és beágyazottsága azért fontos, mert ez határozza meg azt, hogy kik fogják fogyasztani az adott tartalmat, amiben a Partizán folyamatosan fejlődik. Egy olyan online felületen, a YouTube-on érhető el a tartalmak, mely bárki számára ingyenesen hozzáférhető és megtekinthető, egyetlen feltétele az internet megléte. Bár vannak fizetős tartalmaik is, melyekben vágatlan verziókat és további műsorokat láthatunk, ezek nem szükségesek ahhoz, hogy egy teljes képet tudjunk vizsgálni az ingyenes portálon. Az, hogy a YouTube-on vannak fent okoz bizonyos korlátokat, mivel meg kell felelniük tartalomszabályozásának, és ki vannak szolgáltatva neki, mivel az bármikor korlátozható vagy letilthat videókat. Mégis alapvetően egy nagy biztonságot és kiszámíthatóságot kapnak tőle,

⁸ Lásd a 6. számú függelékben.

mely segít egy mederben tartani a tartalmaikat. Elérés szempontjából is fontos, hiszen mivel ingyenes és mindenki számára elérhető, így rengeteg ember használja. Emellett azonban a Partizán egy hosszú fejlődési folyamaton ment keresztül, ahol először még csak néhány műsorkészítővel indultak, Slejm néven. Ekkor még gyengébb technikai minőséggel és kezdetleges szinten dolgoztak. Gulyás Márton volt az egyedüli műsorvezető, és az adások nagyrészt maga is közvetlenül részt vett. Ez fejlődött tovább Partizánná, mely 2018. október 30-án indult ezen a néven. Továbbá feliratkozóik és nézőik számát annak is köszönhetik, hogy ők az egyetlen olyan ellenzéki csatorna az ATV mellett, akik minőségi tartalmakat gyártanak széles rétegeknek. Beszélnek politikáról, közéletéről, popkulturális eseményekről, és rengeteg, sokak által ismert embert, celebet, médiaszemélyiséget hívnak meg vendégül, akik mindenképpen fontos beszippantó és megtartó erővel bírnak. 328 ezer feliratkozójuk van, és legnépszerűbb adásaikat 1,2 millióan látták már. Ezekkel a számokkal már könnyedén felveheti a versenyt a köztvés adásokkal is, és egy közéleti szempontból releváns tartalomnak minősül.

5.1. A Partizán társadalmi törekvései és (baloldali) célkitűzései

A Partizán ahogy már korábban is elhangzott egy baloldali szerveződésnek mondja magát, ez már az alapítvány nevében is látszik, továbbá Gulyás Márton, az alapító is gyakran hivatkozik rá így különböző interjúkérdésekben. Ezzel a kijelentéssel elég sok felelősséget magukra vállaltak, hiszen így különböző társadalmi törekvéseknek is meg kell felelniük, és nem lehetnek egyszerű szórakoztató tartalmat gyártó csatorna. Egy szerkesztőjük azt vallja, hogy valahol minden egyes műsoruk kritikai és feldolgoz társadalmi kérdéseket, hiszen például Majkát is a nehéz gyerekkoráról kérdezik és Liptai Klaudiánál is felmerül, hogy milyen volt meleg víz nélkül leélnie élete első évtizedét. Alapvetően sok közvetlenül társadalmi témát feldolgozó adásuk is van, sokban pedig közvetlenül érintettek is megszólalnak. Sőt, nem ritkák az olyan adások sem, melyekben csak és kizárólag marginalizált társadalmi csoportok tagjai beszélnek. Ezzel elég egyediek a médiapiacra, de ez társadalmi törekvéseiknek is egy fontos részét képezi.

A társadalmi témák érzékeny feldolgozásához egy fontos elem az is, hogy széles kapcsolati hálót alakítottak ki civil szervezetekkel, melyek hátrányos helyzetű emberekkel foglalkoznak. Itt olyan alapítványok jönnek szóba, mint például az AVM (A Város Mindenkié) csoport, vagy az ULE (Utcáról Lakásba Egyesület); ezek hajléktalanságba került embereken segítenek demokratikus körülmények között, ahol nem hierarchikus működés van, hanem a hajléktalanok és az úgynevezett szövetségeseik együtt dolgoznak ki megoldási stratégiákat, és juttatnak megfelelő lakhatáshoz minél több rászoruló embert. Ezek a szervezetek olyan kapcsolatokat jelentenek a Partizán számára, ahol egy folyamatos oda-vissza párbeszédben egymással

közösen választanak ki témákat, melyek végül bekerülnek egy adásba. Egyfajta kapcsolattartóként működnek az érintettek és a Partizán között, melyeknél gyakran egy aktualitáson alapuló felkérésre reagálva, néha pedig a Partizán által érkező megkeresés alapján történik meg egy-egy riport.⁹ Ezek a civil szervezetekkel történő együttműködések nagyban teszik átláthatóbbá a folyamataikat, és hozzásegítenek ahhoz, hogy az érintettek kevésbé érezzék kiszolgáltatva magukat, hiszen egy háttérszervezet biztonságot és információt nyújt számukra. Azonban a hátrányuk pedig az, hogy így nagyon könnyen beszorulnak egy bizonyos közegbe, és ugyanazokat az embereket, számukra már komfortos civil szervezeteket fogják újra-és újra keresni és nem tudnak elég kiterjedten, egész országot behálózóan bemutatni egyes tartalmakat.

De a civil szervezetek mellett olyan újságírói portálokkal is együttműködnek, akik szintén érdekeltek abban, hogy hasonló, „érzékenyítő” tartalmak készüljenek. Ezek a G7, MÉRCE, Magyar Hang és az Átlátszó online és print folyóiratok. Ennek az együttműködésnek hála az egy célért működő szervezetek nem versengeni kezdenek egymással, hanem összedolgoznak és együtt próbálnak kiépíteni egy szélesebb fórumot az olvasók/nézők felé.

5.1.1. Elemzési szempontok

Az elemzésem alapját 98 válogatott videó¹⁰ adja, melyeket témájuk szerint társadalmilag érzékeny tartalmaknak nyilvánítottam, és aktuális magyar helyzetekre reflektálnak. Ezek lehetnek interjúk szakemberekkel, szociológusokkal, szociális munkásokkal, politikusokkal, civil szervezetek és különböző kezdeményezések vezetőivel, dolgozóival, de akár hírességekkel készült interjúk is, ahol a társadalmi kérdések erőteljesebben megjelennek. Ezen belül elemzésem elsődleges tárgya az a 49 videó lesz, melyekben ezeken túl érintettek személyesen is megszólalnak, és egy riportban vagy interjúban maguk is részesei lesznek a videótartalom alakulásának. Ezeket a videókat részletesen is elemeztem, továbbá ezen belül lesznek olyan videók, melyekben végig érintettek beszélnek – ezeknek különös figyelmet szántam. És lesz 15 olyan videó is, mely a Telepjáró című adások része, és bár a Partizán csatornáján adják le ezeket is, a csatornától mégis javarészt függetlenül működnek, így ezeket a videókat egy külön kategóriában fogom elemezni. A maradék 49 videó, melyekről itt nem ejtek szót, elemzésem másodlagos tárgyát fogják képezni, és csak összefoglalóan fogok beszélni róluk.

⁹ Lásd a 6. számú függelékben.

¹⁰ A videók listája a 1. számú függelékben megtalálható.

5.2. Gyakran megjelenő társadalmi témák

Ebben a fejezetben bevezetem azokat a társadalmi témákat, melyek gyakran megjelennek a Partizánban, mindezt elsősorban azokon a videókon keresztül, melyekben érintettek is megszólalnak. Ezek a témák legtöbbször kapcsolatba hozhatók olyan aktualitásokkal, mint a Covid-19, az ukrajnai menekültek kérdése, vagy az AVM-mel felvett kapcsolat. Ezen kívül viszont még gyakori visszatérő téma a vidéki zsákfalvak elmaradottsága és azoknak csökkent lehetőségei. Ezeket fogom sorba venni, és lehetőleg minden megjelenő témáról legalább érintőlegesen beszélek.

AVM, civil szervezetek és hajléktalanság (7 db)

Mint már korábban is említettem a Partizán számára elengedhetetlen a civil szervezetekkel való együttműködés. Ennek köszönhetően tudnak nagy érzékenységgel megjeleníteni olyan témákat, mint a hajléktalanság, lakhatási szegénység, és ezen túl még az érintett személy érzései, gondolatai is tudnak körvonalazódni. Itt gyakran lakhatási szegénységben vagy hajléktalanságban élőket szólaltatnak meg. Jó példák erre azok az adások, melyekben csak egy vagy két embert mutatnak be, amiben hosszan ki tudják fejteni gondolatmenetüket, narráció és riporter kérdések nélkül, és részletesen megismerhetjük a történetüket is. Továbbá olyan adások is vannak, ahol hajléktalan emberek sorban elmesélik röviden (3-4 percben) történetüket, hogy hogyan kerültek utcára, mi az ő történetük, és hogyan segített ebben nekik az AVM. Ebben az adásban még csak egyéb vágóképek sincsenek, a narráció és a riporter kérdések (és jelenlét) hiánya mellett. De azt gondolom, hogy médiatörténeti pillanat volt az is, amikor az *AVM 10 – Blaha Sztrájk 30* című adásban hajléktalanságban élőket is meghívtak stúdióbeszélgetésre a témában, ahol őket egyenlő félként kezelve ugyanúgy panelbeszélgetéseket folytattak le velük, ahol az ő szavuk és véleményük is ugyanannyit számított. Tehát összességében elmondható, hogy ezek gyakran felmerülő témák a Partizánban, és igazi úttörők abban, hogy a különböző társadalmi osztályok között megpróbálják elhomályosítani a hierarchiákat, és úgy mutassanak be hátrányos helyzetűeket, hogy azok ne egy „hiába dédelgetett egzotikus vadállat[ként]” (Varga, 2007) tetszelegjenek, hanem a valódi megértést és együttérzést alakítsák ki a nézőben.

Covid-19 (6 db)

Aktualitását tekintve ez is egy fontos és gyakran visszatérő téma volt a Partizán adásokban. Ami pozitív, hogy egyből tudtak reagálni a témára, és nem csak a középosztályt érintő kérdéseket tárgyalták, hanem sokrétűen, más társadalmi osztályokra is kiterjedt a

vizsgálódásuk. Bemutatták, hogy egy vírus mekkora társadalmi problémát jelenthet, és milyen mértékben kiszolgáltatottá válhatnak miatta emberek. Sok gyerek lemaradt a tanulásban, mert nem rendelkezett a szükséges digitális eszközökkel, és nem volt lehetősége a tanulásra sem, mert esetenként kilenc másik emberrel osztozott ugyanazon a szobán. A kollégisták kilakoltatásáról is szó esett, az idősgondozás nehézségeiről, továbbá a hajléktalan emberek informálásáról és segítségéről is. Megmutatkozott, hogy ennél a témánál is széleskörű elemzést kínáltak a néző elé, és nem csak az általános középosztály mentális egészségét érintő témákról beszélgettek, hanem kiléptek ebből a komfortzónából, és bemutattak olyan marginalizált eseteket is, melyekkel egy átlagos néző nem találkozna a mindennapokban.

Háború (3 db)

Ez is aktualitása miatt vált fontos témává, ugyanis az Oroszország és Ukrajna között folyó háborúnak nem csak gazdasági, de társadalmi hatásai is vannak, ami a Magyarországra átjutott menekültek számában is megjelenik. Továbbá nem csak ez jelent meg az adásokban, hanem az is, hogy azok a menekültek, akik állami segítséget vettek igénybe nagyrésztük roma származású volt, ami még tovább bonyolította a helyzetet, és fényt derített az egyenlőtlenségekre. Ennek ugyanis nem a problematizáltságát vizsgálták, hanem az okait, melyek ezek az emberek kiszolgáltatottságára adtak tanúbizonyságot, és semmiképp sem arra, hogy ők értéktelenebbek, esetlegesen kevésbé rátermettek lennének.

Vidéki falvak elmaradottsága (7 db)

Egy örök aktuális téma a vidéki zsákfalvak helyzete, amit általában szintén valamilyen civil szerveződés keretein belül vizsgálnak, és legtöbbször az oktatásban vagy infrastruktúra építésben nyújtanak segítséget, továbbá fűtőkorszerűsítésben és gazdaságok kialakításában adnak támogatást. Így tehát legtöbbször valamilyen keretrendszeren keresztül ismerhetjük meg ezeket a nehéz helyzeteket, a fókusz nem magán a szegénységen és a cselekvésképtelenségen van, hanem a megoldásokon és a rendszerszintű ok-okozati viszonyokon. Az általam készített interjúban¹¹ is kifejtik, hogy mindenképp fontos számukra, hogy ne csak a szegénységet önmagában mutassák be, mivel az visszasságokat eredményezhet, hanem felvezessék azokat a körülményeket, melyek ebben az állapotban tartják az embereket. Például a munkalehetőségek, tömegközlekedés, és iskola hiánya egy kis településen olyan nehézségekhez vezethet, mely olyan akadályokat gördít az egyén elé, ami miatt nem tud kilépni a szegénységből.

¹¹ Lásd a 5. és 6. számú függelékekben.

Nők helyzete (4 db)

Főleg a Balogh Zsófi által vezetett adásokban kap nagyobb szerepet a nők helyzetének és többszörös marginalizáltságnak a szerepe, melyben olyan többszörös elnyomásokat vizsgálnak, mint például a párkapcsolati erőszak, a bevándorló nők helyzete, az egyedülálló anyák nehézségei és az anyák gyerekükhöz való jogának körülményei. Ezekben a videókban olyan internalizált női problémákról is szót ejtenek, melyek egyébként nem, vagy csak nagyon ritkán vannak vizsgálva, lévén, hogy normalizálva vannak a társadalomban. Azért is fontos, hogy ezek a témák ki legyenek emelve, mint többszörösen elnyomott helyzetben lévő nők problémái, mert a kapitalista patriarchátusban gyakran csak a gazdasági helyzeteket elemezzük, és csak egy férfiközpontú problémakörből indulunk ki, figyelmen kívül hagyva azt, hogy nőket máshogy, esetenként fokozottabban érinthetnek bizonyos elnyomási formák.

Interjúk (8 db)

Ezeket az interjúkat az elsődleges videókból¹² válogattam, melyekben érintettek is közvetlenül megszólalnak. Az elemzésem másodlagos tárgyát képező videókról, melyekben szintén gyakran vannak interjúk, videópublicisztikák, és panelbeszélgetések, majd egy következő fejezetben ejtek szót. Az elsődleges elemzésemben olyanok is megszólalnak stúdióban, akik hajléktalanságban élnek vagy mostanra valamilyen közéleti szerepet töltenek be, de romaságukat és nehéz gyerekkorukat tematizálják, emiatt belekerültek ebbe az elemzésbe. Vagy lehetnek olyan polgármesterek, politikai szereplők, akik önmaguk és roma társaik érdekeiről beszélnek. Ezekben mindben Gulyás Márton a műsorvezető, aki egy problémakört körüljárva vagy egy panelbeszélgetésben, vagy egy egyéni életútinterjúban kérdezi vendégeit az általuk megélt élethelyzetekről. Itt minden vendégnek lehetősége nyílik arra, hogy hosszan kifejtse véleményét, egyéni érzélemvilága is felszínre kerüljön, lévén itt nagyrészt olyan emberekről van szó, akik szakmai tudásuk vagy közéleti szerepük miatt kerültek be az adásba. Gondolok itt például Gáspár Győzőre, aki celebsége miatt lett meghívva, vagy Setét Jenőre és Daróczi Ágnesre, akik pedig roma polgárjogi munkáikban voltak kiemelkedők. Ezek kevésbé szorosan képezik elemzésem tárgyát, mivel bár fontos egyéni társadalmat érintő kérdésekről, és egyéni nehézségekről is beszélnek, mégsem nevezhetők olyan értelemben marginalizáltak, mely a jelenlegi helyzetükben többszörös nélkülözést eredményezne.

Egyéb témák – oktatás, romák, nyugdíjasok

¹² Megtalálható a 2. számú függelékben.

Ezek a témák túl felmerülnek olyanok is, melyek nem rendszeresen, hanem csak egyedi esetekben vannak tematizálva. Ezekből a videókból is kiviláglik, hogy a nehézségekkel élő csoportok különböző kategóriáit járják körbe, mint például az oktatás helyzete, a nyugdíjasok csökkent lehetőségei és alacsony bevétele, a romák társadalomba való beilleszkedése. Ezek mind olyan szociálisan érzékeny témák, melyek videóra vétele nagy odafigyelést, beleérző készséget és alázatot követel.

5.3. Interjúk, panelbeszélgetések

Ebben a fejezetben röviden összefoglalom, hogy miért váltak bizonyos interjúk, videópublicisztikák és panelbeszélgetések, melyekben nem szólalnak meg érintettek közvetlenül mégis az elemzésem tárgyává. Ezek olyan elemzéseket kínálnak, melyek a hátrányos helyzethez adnak egy kiindulópontot, segítségükkel jobban megérthetünk helyzeteket és azt, hogy milyen politikai és társadalmi tényezők együttese vezet oda, hogy országunkban ilyen erős megosztottság alakult ki. Ezért ezek a témák elengedhetetlenek ahhoz, hogy valódi, rendszerszintű megértéssel tudjuk vizsgálni az érintettek bemutatását a képernyőn. Így ezeket a videókat csak témáik szerint rendszerezem és felfezetem fontosságukat a riportvideók megértése szempontjából, majd meghatározom azt is, hogy ezek miért nem adhatnak soha teljeskörű elemzést, és milyen hiányosságokat foglalnak magukban, melyek inkább hátráltatótényezőként jelennek meg az érintettek közelebbhozásában.

Először is több olyan beszélgetést emelnék ki, melyekben a munkáról, a rabszolgatörvényről, a szakszervezetek fontosságáról beszélnek. Ezek a munkaalapú társadalmunk miatt fontos témák, és mert a munkás alapvetően még ma is ki van szolgáltatva a tőkésnek, azaz a munkaadójának, (Oyedemi, 2016) így elengedhetetlen, hogy erről a témáról is szó essen, ha szociális kérdésekről beszélünk. Ezekben az adásokban egyszerű interjúkat láthatunk munkajoghoz kapcsolódó szakértőkkel, továbbá olyan videópublicisztikához hasonló monológokat Gulyás Mártontól, melyben híradós és köztévés bejátszók vannak, és ezekre reagál. Aztán Budapest 8. kerületéről beszélgetnek, annak polgármesterével, és a kerületet érintő problémákról, melyben szintén kiemelkedő szerepe van a lakhatásnak, a szociális bérlakásoknak, és az ezekre épülő politikai helyzetnek. Ezután a nőnap keretében sort kerítettek egy nagyobb lélegzetvételű beszélgetéssorozatra, melyben nőkkel kapcsolatos érdekvédelmi szervezetekről és különböző segítőkkel beszélgettek. Aztán a járványt érintő különböző problémákról esett szó több alkalommal is, melyben a szolidaritás, gondoskodás és gyerekjogok kérdését járták körbe a Covid-19 viszonylatában. Majd olyan rendszerszintű problémákra hívták fel a figyelmet, mint az egyenlőtlen ételeloszlás, a munkaalapú társadalom és a lakhatás kérdései. Szociális szféra

helyzetéről is szó esik, majd a magyar szülészeti ellátásról és a gondoskodási válságról lesz szó. Az aktuális törvénykezésekről is szó esik, aztán az elemzési keretemen végén az országgyűlési választások eredményeiről és miértjeiről is beszélnek.

Ezek összefoglalását azért láttam szükségesnek, mert ezeken keresztül láthatjuk, hogy sok olyan téma is felmerül, amelyek fontos fogódzók olyan társadalmi helyzetek megértéséhez, melyekben érintettek is megjelennek, de azok teljeskörű átlátásához szükség van olyan tényezőkre is, melyek nem férnek el a hagyományos riport keretein belül. Így ez a többlettudás ezekből az egyéb tartalmakból származik, mint az aktuálpolitika, a szociális intézkedések, társadalmi hátterek.

Azonban ezek az interjúk egyszerre el is idegenítenek azoktól, akikre fókuszálni akarnak, mivel bár a marginalizáltak problémáikról beszélnek, de kizárják őket a diskurzustól és a fejük fölött, az értelmiségi réteg akarja meghatározni azt, hogy nekik milyen igényeik és szükségleteik lehetnek. Így ez egyszerre nagyon elnyomónak és hierarchikusnak tűnhet, mivel nem kollaborációt és közös érdekképviselést mutat be, hanem a már megszokott struktúrákat erősíti meg, miszerint a felsőbb osztályok és értelmiségiek a tudástöbbletük miatt jobban meg tudják fogalmazni a problémákat és átadhatóbbá tudják tenni, mint azok, akik nehéz élethelyzetekben vannak, de a kulturális tőkájuk esetleg nincs olyan szinten, hogy ezt cizelláltan ki is tudják fejezni. De persze erre sem lehet ilyen egyoldalúan tekinteni, mivel a megvalósítás mindig különbözik az elmélettől, és minden bizonnyal nem megoldható, hogy minden ilyen alkalommal odahívjanak egy olyan beszélgetőpartnert is, akit közvetlenül érint az adott helyzet.

5.4 Riportfilmek

A riportfilmek a legfontosabb részei a videóelemzésnek, mivel itt érintettek közvetlenül is megszólalnak, sőt legtöbb esetben csak és kizárólag az ő kommunikációjuk van jelen, a műsor készítői csak vágásokkal tudnak beleszólni a cselekmény folyásába. Ez még így is könnyen hegemon helyzetbe hozhatja a készítőket, mivel a végső történetet és hatást ők fogják alakítani, de megfelelő érzékenységgel és odafordulással ez nem egy méltóságvesztésről fog szólni, hanem az érintett kommunikációját hivatott kiegészíteni, és segíti a megértést. A következőkben azokat a videókat fogom végigvenni, melyekben többnyire csak érintettek szólalnak meg, narráció, vagy előzetes felvezetés nincs bennük, maximum egy-két riporter kérdés hangzik el, annak személyes jelenléte nélkül.¹³

Az 1. videóban egy testvérpár életét ismerhetjük meg, akik állami gondozásból tudtak saját karriert elindítani; közösen egy pizzázót nyitottak, saját otthonuk és családjuk van. Azonban ez

¹³ Az itt tárgyalt riportfilmek a 4. számú függelékben találhatók.

egy egyéni életútként van bemutatva, és azt a faktort nem mutatják benne, hogy az AVM mennyit segített nekik ebben a folyamatban, és ezt nem önerőből érték el. Ennek fontossága abban rejlik, hogy ne egyéneken, hanem rendszerszintű, összetett problémákban tudjunk gondolkodni, mert ha ezt egyéni sikerként könyveljük el, akkor felmerülhet a kérdés, hogy mások miért nem képesek erre, és egyből az egyénre hárul az a felelősség, hogy maga lábaljon ki saját, nem maga által okozott helyzetéből. Ebben a videóban csak ők szólalnak fel, nincs benne „a narrátor »Isten hangja«” (Hammer, 2006) jellegű kommentár, még a riporter kérdései sem hangzanak el. Így individuális karakterekként tudnak megjelenni, azt a látszatot fogják kelteni, hogy ők nem függenek a kamera túloldalán lévő értelmiségi pozíciójú emberektől, gondolataikat önállóan tudják kifejezni. Ez egy olyan döntés a készítők részéről, melyben csak egy oldalról mutatják be a történetet, ők maguk nem vonódnak bele, így értékítélet sem hangozhat el a bemutatott emberek felé. Másrészt így ki van szolgáltatva a produkciónak, és annak nyers mivoltának, mivel sok múlik a vágásokon, jelentőségteljes minden elhangzott mondat. Azonban megfelelő háttértudással, ismerettel és érzékenységgel ezeket a kiszolgáltatott jeleneteket a vágás során el lehet simítani, hogy végül egy olyan eredmény szülessen, mely megértést, és nem ellenszenvet vált ki a nézőből.

Ez az érzékenység legtöbbször megvalósul a képernyőn, mégis akadnak olyan részek, melyek megkérdőjelezhetők. Az egyik ilyen nagyon határmezsgyén mozgó téma – a vágóképek kérdése, melyek egyfelől szükségesek, hogy színesítsék a produkciót, és könnyítsék a megértést („szándékosan homályos üzeneteket egyszerűen ostobaság készíteni” (Paul Messarist idézi Hammer, 2006)), másfelől viszont nagyon könnyen kaphatnak manipulatív felhangot, amikor csak a hangulatfokozás részeként vannak jelen, kiszolgáltatva ezzel a beszélőt. „[E]gy kép vagy megnyilatkozás értelme kizárólag más jelentésekkel kölcsönhatásban, illetve kontextusok és narratívák révén tárul fel.” (Hammer 2006) Annak a jelentése, hogy valaki mit mond sokszor kevésbé fontos, mint a kontextus, ami körülveszi; milyenek a fények, milyen vágóképek vannak bevágva, mit mondott el róla előtte a riporter vagy műsorvezető. „A képekkel történő jelentéssugalmazás [...], amikor a kép a háttérnarratívát kívánja többé-kevésbé szimbolikus utalásokkal segíteni.” (Hammer, 2006) Ebben a videóban sok vágókép van, melyek legtöbbször Budapest utcáit mutatják és annak látványosságait, érzékeltetve azt, hogy ezek a fiúk nincstelenek voltak, és szinte az utcán nőttek fel. Emellett meglepő effekteket is alkalmaztak ezeken a vágóképeken, melyek a jó minőségű felvételeknek hivatottak egy kicsit retro hangulatot kölcsönözni. Ezek a kontextuális szubliminális utalások elég feleslegesnek és nem éppen etikusnak mutatkoznak, habár a szándék valószínűleg nem ez volt vele, csupán egy kis színt szerettek volna hozni a bemutatott videókba.

A 2. videóban olyan hajléktalanok mesélnek helyzetükről, akiket a pandémia még nehezebb élethelyzetbe sodort. Ezek az emberek is mind az AVM tagjai, és életüket már egy viszonylagos létbiztonságból kell értelmezni, tehát ők már szükségükben élnek, kapnak élelmet és támogatást a szervezettől, nem az utcán élnek kiszolgáltatva minden körülménynek. Ez a videó egy nagyon nyers és letisztult forma; nincsenek benne vágóképek, csak a három érintett beszél, akik hosszan ki tudják fejteni, hogyan kerültek hajléktalanságba, és milyen élethelyzetben vannak a videó készültekor. Ez egy nagyon ritkán használt forma, ami a méltóság megőrzése szempontjából egy nagyon jó módszer, azonban a nézők figyelmét felkelteni már annál nehezebb ezekkel az eszközökkel. „Egyszerűen nem tudunk eleget ahhoz, hogy felvázoljuk, milyen interakció zajlik le a nézők szerepelvárásai és a »szövegek« által ajánlott szerepek között. Még mindig túl keveset tudunk arról, hogyan »olvassák« az emberek a rutinszerűen fogyasztott tévéműsorokat.” (Daniel Dayant és Elihu Katzt idézi Hammer (2006) Biztos tudás híján a készítőkre van bízva, hogy milyen eszközöket használnak és inkább a hatásfokozásra vagy a pontos tartalomátadásra fókuszálnak. „[É]rtelmezése kevésbé múlik azon, hogy éppen mi látható-hallható egy riportban, mint inkább azon, hogy a néző mely (társadalmilag-kulturálisan szigorúan azonosított) nézőcsoporttal identifikálja magát.” (Hammer, 2006) Tehát összességében elmondható, hogy ez egy érintettek szempontjából nagyon jól megkonstruált videó, azonban a nézőket megfogó, bevonzó elemek hiányoznak belőle, ha pedig nem jut el a befogadóhoz, akkor nem biztos, hogy elérte végleges célját.

A 3. videó egy hajléktalan transzszexuális emberről szól, aki szintén az AVM pártfogoltja, és annak segítségével tudott egy viszonylag stabil élethelyzetet kialakítani magának. Itt ennek az embernek a mindennapjaiba látunk bele, megismerjük a munkáját, lakását, életfelfogását, szándékait. Ez a videó sokkal kevésbé nyers, mint az előző; itt néha riporteri kérdések is elhangzanak, illetve azt is halljuk, ahogy a főszereplő másokkal beszélget, ami pedig hozzásegít a videó könnyebb befogadásához. Van lehetősége hosszabb monológokban beszélni, sokat tud mesélni magáról, még a szegénységétől független témákat is behoznak, így a jellemét is megismerhetjük, nem csak egy eszköz, akit a szegénység bemutatására használnak fel. Ez egy eléggé más forma az előző videóhoz képest, mert itt nem csak leül az érintett és mesél, hanem mi magunk is látjuk történetét. Így az emberek is jobban tudnak azonosulni, leköti a figyelmüket, és íz érzelmeikre is nagyobb hatással lesz. Mivel ezt az embert a saját, számára komfortos közegeiben láthattuk, ezért nem is sérült a méltósága sem közben.

A 4. videóban egy olyan hajléktalan ember életét ismerjük meg, akit jelenlegi „lakásából” kilakoltatás veszélye fenyeget a területen hamarosan kezdődő építkezések miatt. A videó elején egy rövid, írásos narrációt találunk, mely segít a nézőnek elhelyezni a történetet, és mindenféle

szerkesztői betolakodás nélkül adja meg a legszükségesebb információkat. Az interjú a lakás előtti rendezett udvaron történik, a vágóképek pedig elég logikusak, szükségesek és alapvetően nem kizsákmányolóak. Ami meglepő lehet, hogy a megszólaló férfi vallásossága sok ponton különös figyelmet kap, látjuk, ahogy imádkozik, mutatják az oltárt, amit készített, szentképeket, és a videó kezdete és vége is az, hogy férfi egy imát kántál/énekel. Ez meglehetősen hatáskeltő, bár közvetlen értelmét nem látom, hacsak nem az, hogy érzékeltetik, hogy a marginalizáltaknak gyakran az egyetlen fogódzójuk a szakralitás, amiben olyan fajta spirituális biztonságot lelhetnek, melyeket egy középosztálybeli a számára biztonságos közegekben más, kulturális vagy társas forrásokból szerez meg. Sággy Miklós szavai által talán kicsit jobban megérthetjük, hogy mit is reprezentálnak ezekkel a képekkel: „történeteik főszereplői gyakorta több világ határán állnak: egyszerre civilizáltak és civilizálatlanok, emberiek és embertelenek, spirituálisak és ösztönlények” (Sággy, 2015) Ezek a vallásos momentumok nem hinném, hogy a megértést, átélést vagy az érzelmek kiváltását szolgálják, sokkal inkább egy nehéz helyzet megerősítésére szolgálnak, melyben a szereplőknek nem maradt más, csak hogy láthatatlan erőkhöz higgyenek.

Az 5. videó egy igazán kivételes esetet mutat be, melyben Hajni, egy hajléktalan nő lakásba költözésének történetét láthatjuk, aki előtte 10 évig egy erdőben élt. Ez egy nagyon meghatározó történet, mely sok új és meglepő információval szolgál olyanok számára, akik még nem láttak bele egy ilyen folyamatba. Egy igazi kerek történetet láthatunk, melyben fokozatosan jutunk el a végkifejletig, amikor már Hajni a lakásában él, és onnan meséli el a tapasztalatait. A nő nem beszél hosszú mondatokban, sokat kell kérdezni tőle, hogy kiderüljenek a fontos információk, emiatt lesz egy kis erőltettség a videóban, illetve így több szereplő is bekerül a képbe, akik még szintén megszólalnak. Például az ULE-s (Utcáról Lakásba Egyesület) segítők, akik néha helyette is válaszolnak vagy megpróbálják őt rávezetni egy témára; az ULE vezetősége, akik a lakásba kerülés feltételeiről beszélnek, illetve itt a riporter kérdései is elhangzanak. Ezen felül megtalálható még benne egy jelenet, amikor Hajni erdei szomszédja beszél, ami problematikusnak tűnhet több szempontból is: először is úgy tűnik, hogy ő véletlenül került oda, így nem biztos, hogy tudatában van annak, hogy bele fog kerülni egy adásba, emellett részeg, (borosüveggel a kezében ábrázolják) így kijelentései helyessége megkérdőjelezhető, továbbá érzelmileg kiszolgáltatott helyzetben van, mivel szomszédja éppen egy lakásba költözik, így könnyen becsapva és hátrahagyottnak érezheti magát, amiért vele nem történt meg ez a „szerencse”. Továbbá voltak apróbb problémásnak mondható vágóképek, melyek az erdei lakás koszosságára és rendetlenségére utaltak, illetve szintén megjelent a szent képek kiemelése a káoszról, melynek egyébként semmi jelentőséget nem tulajdonítottak a beszélgetésben.

Magas érzelmi átélhetősége és jó történetvezetése miatt azonban így is fontos videónak számít, az itt említett riportok között ez volt a második legnézettebb a csatornán, 162 ezren látták, és az összes videó közül a 116. legnézettebb¹⁴ volt.

A 6. videóban több megkérdőjelezhető momentum is található, mellyel maguk a készítők is tisztában vannak. Itt nem egy mélységesen kiszolgáltatott személyről van szó, hanem egy falusi roma polgármesterről, mégis bevettem az elemzésem tárgyába, mert problematikussága miatt érdemes végignézni rajta és megvizsgálni annak kérdéses elemeit. A címmel kezdeném, melyben a „Fidesz-szimpatizáns” és „roma” kifejezések minden bizonnyal csak click bait szempontból vannak benne, érzékenység, vagy pontos témakijelölés nem igazán mutatkozik meg belőlük. A két kifejezés egy mondatba kerülése már eleve megadja annak a lehetőségét, hogy a nézők úgy gondolhassák, hogy a romák mind Fidesz szimpatizánsok, és ez alapján következtetéseket vonjanak le a romák értékéről. Másodszor a Fidesz-szimpatizáns kifejezés fontosságát sem értem, mivel a legtöbb független falusi polgármester hasonló helyzetben van, ki vannak szolgáltatva a kormánynak és az onnan érkező anyagi támogatásoknak. A következő problémának pedig a riport kezdetén és végén megjelenő zenét érzem, ahol egy helyiek által felállt zenekar játssza el a polgármesterről szóló dalát. Ez egy olyan dal, ami hangulatfokozásra és a polgármester beágyazottságának megmutatására is szolgál, de a zene a roma pop kategóriájának felel meg, ami könnyen előítéleteket alakíthat ki a nézőben.

Feltételezem, hogy azért mertek bátrabban játszani ezekkel az elemekkel, mert kevésbé féltek a szereplő méltatlan helyzetbe hozásától, mivel itt egy anyagi tőkével és gazdag kapcsolati hálóval rendelkező emberről van szó, és nem egy nincstelenről. De mindezek ellenére a cigányságról még alakíthat ki prekoncepciókat a nézőkben, és már megszilárdult normákat erősíthet meg, így ennek a videónak is ugyanolyan identitásformáló ereje lehet, így az érzékeny bemutatásra ugyanannyira szükség van.

A 7. videóban Radics József beszél, az Országos Roma Civil Tanács Egyesület vezetője, aki feladatának érzi, hogy roma társait arra buzdítsa, hogy ők is tisztában legyenek fontos közéleti témákkal és beleszóljanak a politikába. Ez egy nagyon pozitív és motiváló adás, mely a romákat egy olyan nézőpontból mutatja be, ahol segítők, támogatók, és tettekre készek a saját közösségük jobbítása érdekében. A középpontban maga a téma áll, a főszereplő is erről, és ezzel kapcsolatos célkitűzéseiről beszél, így nem rá helyeződik a hangsúly, hanem az ő cselekedeteire. Fontos bemutatni aktív szerepekben lévő romákat és hátrányos helyzetűeket is, és nem csak azokat, akiket jobb helyzetben lévők segítenek, mert így nagyobb együttérzés és szolidaritás tud

¹⁴ 2023. 01. 07.-i adat.

kialakulni a nézőkben, akik látják, hogy ezek a csoportok nem megmentésre szoruló „óvodások”, hanem saját értékrenddel rendelkező cselekvők, akik egy kis segítséggel csoporton belül is támogatást tudnak nyújtani egymásnak. Ennek fontossága abban is rejlik, hogy így a csoportot nem fehér értelmiségiek vonatkozásában ismerjük meg, hanem önmagukban. David MacDougall is azt mondja, hogy ha egy másik etnikumról készítünk filmet, az különbözik az őslakos és a nemzeti filmgyártástól is, azáltal, hogy az egyik társadalmat igyekszik értelmezni a másik számára. Két kultúrából indul ki, és ami a végén létrejön, egy speciális kulturális dokumentumnak mondható. (David MacDougallt idézi Szabó, 2019)

A 8. videó egy olyan élettörténetet mutat be, ahol egy ember úgy döntött, hogy nemet mond a kizsákmányoló munkának, és az általa megnevezett „csőd szélén lévő” világnak, és új életet kezd egy kis tanyán, messze mindentől. Egy bukolikus idillként mutatja be azt a helyzetet, amikor egy munkásosztálybeli (jogosan) megunja, hogy csak a munka teszi ki a mindennapjait, és erre reagálva kvázi hajléktalanná válik, és kiköltözik egy a semmi közepén álló romos házba, melyet teljesen önerőből tesz lakhatóvá. Mindezek a visszasságok ellenére ez egy fontos tartalom, etikus ábrázolással, melyben a főszereplő gondolatai nagyon érzékenyen vannak bemutatva, és nem mellesleg ez a legnézettebb szociális témát bemutató riport, melynek nézettsége eléri a 482 ezer főt.

Ahhoz, hogy valódi megértés és érzékenység látszódhasson a képernyőn szükség van arra, hogy több elem is teljesüljön, például elengedhetetlen, hogy a riporternak legyen ideje megismerni azt az embert, akivel az interjút készíti, kialakuljon egy viszonylagos bizalmi kapcsolat közöttük, tudják, hogy milyen kommunikációra számíthatnak egymástól, mik a határok. Például arra gondolok, hogy a riporter megismeri a válaszadó számára fontos és kedvelt témákat, tudja, hogy mikről beszélne szívesen, és mi az, ami már nem komfortos számára. Az érintettnek is tudnia kell, hogy egy biztonságos közegben van, ahol nem fog számára diszkomfortos helyzetbe kerülni, nem kap olyan kérdéseket, melyek túlmennek a komfortzónáján. Ehhez elengedhetetlen, hogy legyen kellő idő, ami persze a produkciós gyártási folyamatban legtöbbször nem lehetséges, mert nincs lehetőségük a készítőknak többször is leutazniuk vidéki településekre és mélyebben megismerkedni sem tudnak az érintettel. De a Partizán szerkesztőinek egy fontos kitételük, hogy legalább egyszer beszéljenek az érintettel, mielőtt forgatni mennek hozzá, ha máshogy nem megoldható, akkor legalább egy 15 perces telefonbeszélgetést tesznek előtte.

További riportok

Ezen a nyolc példán túl sok olyan adás is van, ahol az érintettek megszólalása csak néhány percre tart, a többiben pedig műsorvezető beszél, esetleg különböző szervezetek tagjait, vezetőit, dolgozóit szólaltatják meg. Ilyen esetekben előkerül a különbségtevés lehetősége, melyről eddig nem lehetett szó a képernyőn, mivel csak az egyik oldal mutatkozott meg ott. Azonban képernyőre kerül az eddig titokzatos háttérben lévő műsorkészítő is, aki most érzékeny kérdéseivel és odafordulásával bizonyíthatja, hogy bár hierarchiában feljebb van, mégis nagyon nyitott és megértő a másik csoport problémáit illetően. Ez persze nem nevezhető egy ideáltipikus esetnek, hiszen a hierarchiák továbbra is fennmaradnak, és még mindig érzékelhető lesz egy nagy szakadék a „mi” és az „ők” között. Azonban ezekben az adásokban sem fogalmaznak meg ítéleteket, nem szolgáltatják ki az érintetteket a stúdióban elhangzottaknak, és nem hozzák őket méltatlan helyzetbe.

Egy adásban, amit korábban már említettem még hajléktalanságban élőket is meghívnak a stúdióba, és velük együtt vitatják meg az őket közvetlenül érintő kérdéseket. És bár tisztában lehetünk azzal, hogy ennek megvalósítása nem a legegyszerűbb feladat, és nem lehetne minden adást így szervezni, de ha gyakrabban mutatnák a különböző osztályhelyzetű emberek keveredését képernyőn, akkor az valószínűleg több empátiát és megértést váltana ki a nézőkből. Emellett persze abban is segítene, hogy azokat az erős határokat, melyek jelenleg a társadalmat két részre osztják, segítenének egy kicsit kevésbé élesen látni a különbségeket, és megmutatnák, hogy egy nehéz sorsból jövő marginalizált éppen ugyanolyan értékes tagja lehet egy beszélgetésnek, mint egy professzor, vagy alapítvány vezető.

5.5. Telepjáró adások¹⁵

A Partizán *Telepjáró* műsorai egy újabb kezdeményezés részei, első adásuk 2022. január 15-én indult, és azóta rendszeresen érkeznek újabb tartalmakkal. Készítői mind olyan romák, akik előtte a Dikh TV-nél dolgoztak. Teljesen független szerkesztőséggel és teljes autonómiával rendelkeznek, szóval adásaik nem kapcsolódnak szorosan a Partizán munkájához, egyedül a felelős szerkesztővel, Garai Judittal vannak kapcsolatban. Témáik és hozzáállásuk azonban jól beleillik a Partizán működésébe, így műsoraikkal hozzájárulnak a Partizán változatosságához.

Más műsorkészítési elveket követnek, egy adásban próbálnak teljeskörű válaszokat adni, és több nézőpontból bemutatni az adott témát, melyet televízióműsor-típusú szerkezetben találnak. Mindig releváns, fontos és nem eléggé kommunikált témát választanak, és tudatosan végigjárják azokat a témákat, amik a legégetőbb kérdések a szegregátumok, romák és szegénységben élő emberek számára, de emellett reagálnak az aktualitásokra is. Az adások

¹⁵ Megtalálható a 3. számú függelékben.

struktúráját tekintve mindig egy stúdióban kezdődik a műsorvezető, aki legtöbbször R. Balogh Adrienn, bevezetőjével, majd egy riportfilm következik az érintett témáról, végül ezt kiegészítve egy közös beszélgetés zajlik a stúdióban szakértőkkel, szociális munkásokkal. Az elemzett 18 adás egy fix struktúra mentén halad, legtöbbször a már bejáratott formákat használják. Mivel eléggé különböző a szerkesztési elv, mint a Partizán riportvideóknál, így ezekre az adásokra egy kicsit más elemzési szempontok lesznek érvényesek. Például itt minden esetben van narrátori, riporteri jelenlét, és mindig érvényesül még egy külső nézőpont, az adott meghívott szakértő(k)é.

Kommunikációjuk megértő, egyenlőségre törekvő, nem hierarchikus; minden lehetséges esetben törekednek arra, hogy ne legyen különbségtéves, és ha lehet, akkor a „mi” és az arra utaló kifejezéseket használják az érintettekkel – tudatosan kerülik a távolságtartó kifejezéseket. Ez hierarchikusság szempontjából elengedhetetlen, mivel legtöbbször a képernyőn szereplő emberek a normarendszer megtestesítői, és ezzel szemben állítják fel a hozzájuk képest deviánsnak, másnak minősített csoportokat. Emellett a riporteri jelenléte is hozzájárul ahhoz, hogy ez a különbségtéves csökkenjen, mivel őt is látjuk és halljuk is, nem egy láthatatlan felsőbb erőként van jelen. Gyakran úgy mutatja a kamera, mintha már eleve ezen a helyszínen lenne, többször is elvegyül a bemutatott emberek között, van, hogy közösen játszik, beszélget velük a háttérben. Ezekkel is az egyenlőség lesz kiemelve, eltűnik az osztályszakadék, bemutató és bemutatott egyek lesznek, nem egy bináris oppozíció jön létre, hanem az egyesülés maga.

Továbbá témáik fontossága is megkérdőjelezhetetlen, mivel olyan történeteket mutatnak be, melyekről az átlagembernek kevés tudása lehet, mégis rengeteg embert érintenek. Egyik adásukban például az ország legnagyobb szegregátumát látogatják meg Nyíregyházán, bemutatva ennek hátrányait és politikai eredményeit; beszélnek a dizájnernedrogok szegregátumokban való feltöréséről, mely egy gyors és könnyű menekülőút lehet egy nehéz helyzetben, de kilábalni belőle viszont annál nehezebb. Említést tesznek még ezen felül a háborús menekültek helyzetéről, mely nagy esetben romákat érint, és politikai intézkedésekről, mely a szegényeknek, különösen a romáknak nagy nehézségeket jelent. Ezeket a témákat mindig több oldalról járják körbe, és megpróbálnak teljeskörű tudást adni, nem csak a tényeket közölni, hanem a miérteknek is utánajárni a szakértők segítségével.

Azonban éppen ezért több megkérdőjelezhető rész is felmerül az adásokban, mivel túl sok nézőpontot akarnak egyeztetni egy adáson belül, ezért néha túl rövidek a megszólalások, nem bontakozik ki egy téma sem igazán részletesen, és az érintettek nem tudják önállóan és hosszan kifejteni élethelyzetüket, csak rövid megszólalásokat kapnak. A körülmények vázolásának szerepét pedig gyakran a riporteri, a műsorvezető, vagy a stúdióba meghívott szociális segítő

teszi meg, az érintett szerepét csak a saját konkrét helyzete meghatározásában látják. Ráadásul gyakran még a riport is szétaprózódik, és itt is inkább szociális munkásokat, segítőket szólaltatnak meg az érintettek helyett, vagy ahelyett, hogy egy érintettet ismernénk meg mélyebben, többet is megismerünk, de csak rövid jelenetekben, ahol épphogy jut ideje a megszólalásra. Bár a sok vágással sok tartalom is együtt jár, feltételezem, hogy ezzel az volt a céljuk, hogy teljeskörűen tudjanak bemutatni problémákat, mégis így gyakran elveszik a mondanivaló kontextusa és rendszerszintűsége. Helyette inkább az egyedin keresztül lenne érdemes bemutatni az általánost, hogy ez egy olyan rendszerszintű keretet kapjon, mely nem töredékekből áll össze, hanem önmagán keresztül mutatkozik meg.

Azt az űrt pedig, amit az érintettek rövid megszólalásaival okoztak, hosszú narrációkkal és hangulatfokozó riporter témafelvezetésekkel kívántak pótolni. A riporter gyakran beszél közvetlenül a kamerába, melynek bár szándéka jó, hiszen a probléma fontosságára kívánja felhívni a figyelmet, de végeredménye mégiscsak az lesz, hogy egy hatásvadász felsőbbrendűségi mutatványnak tűnik a szegénységben élő romák védelme érdekében. Továbbá a stúdióban elhangzott tartalmak is nagy szakadékokat és hegemon távolságtartást feltételeznek, mivel úgy hat, mintha a hozzáértők a saját elefáncsonttornyukban megvitatnák, hogy milyen eszközök szükségesek az alacsonyabbrendűek megjobbítása érdekében.

Emellett a terepen történő videókban is gyakran problémás képek jelennek meg, melyek az együttérzést nagyban növelik, hiszen nyomorúságos élethelyzeteket látunk, létbizonytalanságban és kiszolgáltatottságban élőket, akik nem kapnak segítséget, és megragadtak nehéz helyzetükben, de ezzel méltóságukat is elvesztik. Hiába mutatnak meg egy penészes falat, egy keservesen síró gyermeket, vagy egy mindennapi szükségleteit ellátni képtelen embert, ha azzal éppen azt zsákmányolják ki, akinek a helyzetében javulást várnának el. A rövid vágóképek is ugyanerre a következtetésre engednek, ugyanis gyakran a romos házakat, törmelékeket, koszt és rendetlenségeket mutatják, melyek a néző szemében csak a nyomort erősítik meg, és a megértéshez és együttérzéshez nem járulnak hozzá.

Azonban a videók határozott fejlődéstörténetet mutatnak, mert az első adásokban ezek a problémák még halmozottan jellemzők, idővel viszont egyre ritkultak, és a kényes vágóképek is egyre ritkábban tűntek fel. Így bár a műsorszerkezet még közel sem mondható tökéletesnek, de látható törekvéseik jó előjelnek bizonyulnak, és kiemelkedő témaválasztásaik és érzékeny odafordulásuk remélhetőleg társul majd egy etikusabb reprezentációval is.

6. Összehasonlítás a Partizán riportműsoraival

A *Partizán* riportműsorai egy fokkal letisztultabbak, nem akarnak túl sokat mutatni, jól kezelik a határokat, és tudatosabban tudják alkalmazni a megtanult elemeket, melyek a teljeskörű vizsgálathoz és a méltóságot nem sértő, nem kizsákmányoló reprezentációhoz szükségesek. Azonban a *Telepjáró* műsoraiban pedig azokat az elemeket használják tudatosan és bátrabban, melyek az együttérzést és a közösségiség érzését váltják ki a nézőből, és lehetőséget nyújtanak arra, hogy a néző érzelmileg is bevonódjon a cselekménybe, és ne csak tudatos szinten érzékelje a problémát. A *Partizán*ban tudatosan nem jelenik meg a riporter személye, ami egyszerre segít abban, hogy a „hegemón ideál” ne jelenjen meg a képernyőn és ezáltal ne polarizálja a teret. Azonban ebben az esetben pedig a riporter egy távoli istenszerűségnek tűnhet, aki néha felülről beleszól a történetbe, és láthatatlan szálakkal mozgatja a cselekmény folyását. Ezzel szemben a *Telepjáró*ban a riporter fontos szerepet játszik a történetben, aki végig hallható és látható is. Ennek jelentése kettős lehet, mivel így részese a történetnek, maga is bevonódik, részt vesz, alakítja a helyzeteket, sőt sokszor akár el is veszik az érintettek között, ezáltal csökkentve az ellentéteket a két csoport között. Viszont így egyszerre jelen vagy egy ítélő erő is, aki felvezeti a történetet, elmondja, hogy mit fogunk látni, kikkel fogunk beszélni, mire számíthatunk. Ezzel azonban átveszi az irányítást és nem marad tér arra, hogy a marginalizáltak önmagukban érvényesüljenek, hanem a fejük fölött hangzanak el kijelentések, értékítéletek.

7. Személyesség, közösségiség és hierarchiák

Egy olyan biztonságos és egyenlő bánásmódra van szükség ahhoz, hogy a közösségiség létrejöjjön és a hatalmi viszonyok felszámolódjanak, melyben az érintett és a hierarchiában feljebb lévőnek tételezett műsorvezető/riporter értékei egyenlőként vannak bemutatva. Ennek létrejötte több módon is bekövetkezhet, a végső cél az, hogy az értelmiségi műsorkészítő és az érintett egy környezetben legyenek bemutatva, egy megvilágítást kapjanak, ha stúdióban ülnek, egy irányból sétáljanak be a képbe egy riportnál. A cél, hogy képekkel, vagy egyszerűen csak szavakkal és megértéssel sugalmazva legyen a „közel hozás”, melyben a két társadalmi osztály közötti határok elmosódnak, és kisebbnek tételeződnek. Ezzel természetesen egy lehetetlennek tűnő célt próbálok felvázolni, hiszen ezeknek a határoknak épp az a lényegük, hogy velejéig megszilárdultak, mégis azt gondolom, hogy bizonyos szintű közeledés lehetséges és elengedhetetlen is. Az pedig a reprezentációt készítő, hatalmi pozícióban állók feladata, hogy ez a szakadék egyre csökkenjen, legalább egy rövid videó erejéig. Erre pedig sikeresnek mondható próbálkozások jószerivel megtalálhatók a *Partizán* adásaiban, egy ilyen eset, amikor az *AVM 10 - Blaha sztrájk 30!* című adásban hajléktalanok is réseseivé válnak a beszélgetésnek,

ők is ugyanúgy körbeülik azt az asztalt, melyet korábban szakértők vettek körül. Ebben el is hangzik egy szervezeti működés, mely szintén ezt a gondolatot erősíti meg: „Az AVM hozta be azt a munkamódszert, hogy hajléktalan embereknek ne a nevében fogalmazzanak meg követeléseket, hanem a hajléktalanságban élő emberek maguk fogalmazhassák meg azokat a követeléseket, amiket aztán a csoport megpróbál tematizálni.” (Gulyás Márton, *AVM 10 - Blaha sztrájk 30!* 00:58:56) A képernyőn is hasonló a cél – azok az emberek, akikről szó van a társadalmi témájú adásokban, maguk is legyenek részesei a diskurzusnak, és utána a csoport (a marginalizáltak és a riporterek/műsorvezetők) együtt tematizálják azokat a kérdéseket, melyek őket érintik. Ha csak az egyik oldal van reprezentálva, mint például egy panelbeszélgetésben, akkor az erősíti a különbségeket és felerősíti a hierarchiákat, hiába a szolidaritás és a megértés a cél. Ellenben, ha pedig csak az érintettek jelennek meg, az is bizonyos elcsúszásokkal jár, bár kétségtelenül jobb, mintha egy istennek tételezett narrátor beszéli el a problémáikat, ők pedig csak testüket és élethelyzetüket adják hozzá a monológhoz. Továbbá, ha az érintett csak önmaga beszél, akkor az gyakran nyersnek és kontextus nélkülinek hathat, mert a kameráról, mint kontextusról sosem tudunk megfeledkezni, így a másik oldal háttérben maradása egy hiányként tűnhet fel. Így bár egy etikus és megértést segítő megoldás, ha csak az érintett jelenik meg, mégsem nevezhető olyannyira teljeskörűnek, mintha megértő és szolidáris középosztálybeliekkel ülne egy stúdióban. Bár ez hiába tűnik tér szempontjából és képileg egyenlőnek, szöveg szempontjából akár megerősítheti a különbségtevést, hiszen egy értelmiséginek kétségtelenül más a szóhasználata, mint egy hátrányos helyzetűnek, így ezek ellentéte is kiéleződhet, ha egymás mellé kerülnek. Így tökéletes megoldás nincs, csak lehetőségek, melyekkel próbálkozni érdemes, a hierarchiáknak a megszűnése nem fog megtörténni, de törekedni a csökkentésükre viszont muszáj.

7.1. Etikai kódex (hiánya)

A készített interjúkból kiderült, hogy a Partizán nem rendelkezett írásba foglalt etikai kódexszel, azaz nincs egy olyan kézzel fogható anyaguk, melyen keresztül számonkérhetők lennének a megjelent tartalmak minőségéért és etikus ábrázolásáért. Sőt, még egy egységes belső agendájuk sincs, mely a háttérmunkálatokra, az érintettekkel való kommunikációra és a méltóságtevésre vonatkozna. Ilyen egységes anyag hiányában a szerkesztők mind saját belátásuk szerint döntenek bizonyos helyzetekben, saját egyéni érzékenység és tudatosság alapján történnek meg az alapvető etikusság érdekében történő mozzanatok. Ennek ellenére vannak „kimondatlan szabályok”, melyeket betartanak, de ezek visszakövethetetlenek. Háttérmunkák esetében ilyen például, hogy mindig aláíratnak beleegyezési nyilatkozatot az

adott emberrel, ha pedig gyerekek is szerepelnek, akkor a szülőkkel. Emellett mielőtt a végső anyag kikerülne a csatornára, előtte küldenek egy megtekintőt a benne szereplőknek, és csak az ő engedélyükkel fog kikerülni az anyag. A képernyőre kerülésnél is hasonló kimondatlan szabályok vannak, mint hogy minden esetben kikerül a megszólaló neve, amikor felszólal. Emellett a többi helyzetben sokkal nehezebb már konkrét határokat állítani, de fontos számukra, hogy a megjelenő méltósága ne kerüljön veszélybe, például ne mutassanak közelit síró arcáról, vagy kiszolgáltatott helyzetben lévő emberekről. Illetve ne mutassanak olyan vágóképeket, melyek megkérdőjelezhetők, és nem szolgálják közvetlenül a tartalom könnyebb megértését.

7. Következtetések

Kutatásomból arra a következtetésre jutottam, hogy a magyarországi marginalizált társadalmi csoportok reprezentációját bizonyos műsorszerkesztői lépésekkel, tudatossággal és szolidaritással lehetséges olyan irányba terelni, hogy azok ne erősítsenek rá a már meglévő gazdasági és társadalmi különbségekre. Ezek eszközei pedig olyan baloldali célkitűzésekkel hozhatók párhuzamba, amiket a Partizán is használ. Ennek köszönhetően egy hierarchiamentesebb közeg jöhet létre, melyben bár teljesen nem lehet lerombolni ezeket az egyenlőtlenségeket, de törekedni lehet rájuk. A marginalizált csoportok helyzete alapvetően erőteljesen peremre szorult a magyar társadalomban, ehhez még az a kulturális exklúzió is hozzátesz, mely a televízió sajátosságának nevezhető és egyáltalán nem alkalmas arra, hogy a rászorultakat méltóságteljesen ábrázolja. Ebben a formában a szegények gyakran, mint egy szabványfigura jelennek meg, emberek egyperces drámáját mutatják be általuk, melyre a perszonalizáció, dramatizáció, fragmentizáció, sztereotipizáció (Hammer, 2006) mind jellemzőek. Ennek szerepeltetésében pedig a reprezentációnak nagy szerepe van ugyanis a „reprezentáció egyszerre jeleníti meg az egyén (csoport) választását és a társadalom ítéletét erről a választásról.” (Hammer, 2006) Tehát a reprezentáció elengedhetetlen abból a szempontból, hogy ez hogyan jut el a nyilvánossághoz, és milyen mértékben járul hozzá ahhoz, hogy egy folyamat révén a csoportok életével kapcsolatos jelentések létrejöjjenek. Tehát azoknak a felületeknek, mint amilyen a Partizán is, szerepük megkérdőjelezhetetlen, és az ő műsorkészítési döntéseiknek hatással vannak a nyilvánosság alakulására is. Azok a döntések, melyekben a riporter személyét megjelenítik a képernyőn vagy teljesen kihagyják abból, olyan jelentéstartalommal bírnak, melyek hozzájárulnak ezekhez az egyenlőtlenségekhez. A térnek is befolyásoló ereje van; a stúdió és a terepen forgatás ellentéte és minőségbeli különbségei például vitathatatlanok, melyek szintén megosztottsághoz vezetnek. Tehát arra a kérdésre, hogyan lehet csökkenteni a társadalmi csoportok közötti széthúzást, azt a megoldást látom,

hogy az adások témaadói (marginalizáltak) ne legyenek kirekesztve abból, hogy saját életükkel kapcsolatos érzéseiket és gondolataikat számukra autentikus módon kifejezhessék a képernyőn, mert ez nem csak számukra lesz méltósággal teli, de a nézőből is megértést vált ki, és segít egy kicsit feloldalni a feloldhatatlannak tűnő és berögzült társadalmi normarendszereket.

Bibliográfia

Bognár Bulcsu: Az elektronikus és digitális médiumok a világtársadalomban. *Replika*, 2015/95. 131-152.

Bourdieu, Pierre: A mezők logikája. Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. *Gazdaságszociológia: szöveggyűjtemény: alapfogalmak, elméletek, alkalmazások*. Szerk. Lengyel György, Szántó Zoltán. 2006.

Castel, Robert: A nélkülözéstől a kivetettségig - a "kiilleszkedés" pokoljárása. *Esély*, 1993/3.

Csányi Gergely, Gagy Ágnes, Kerékgyártó Ágnes: Társadalmi reprodukció. Az élet újratermelése a kapitalizmusban. *Fordulat*, 2018/2.

Csepeli György: A Szegénység a digitális korban. *Információs Társadalom*, 2017/2. 48–52.

Dean, Jodi: Neofeudalism: The End of Capitalism? *Los Angeles Review of Books*. URL: <https://lareviewofbooks.org/article/neofeudalism-the-end-of-capitalism/> (utolsó letöltés dátuma: 2022. 12. 18.)

Fanon, Franz: Az erőszakról (részletek). In. uő.: *A föld rabjai*. Gondolat, Budapest. 1985.

Feldmann Fanni: Amikor kisebbségek találkoznak Tér, szexualitás és etnicitás viszonyai Bódis Kriszta Falusi románc (meleg szerelem) című dokumentumfilmjében. In. *Nemek és etnikumok terei a magyar filmekben*. Szerk. Győri Zsolt, Kalmár György. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2018. 167–179.

Feischmidt Margit – Szombati Kristóf: Cigányellenesség és szélsőjobboldali politika a magyar társadalomban. *Esély*, 2013/1. 73–100.

Hammer Ferenc: Közbeszéd és társadalmi igazságosság. Budapest, Gondolat, 2006

Horzsa Gergely: Társadalomstruktúra az Orbán-rendszerben. *Szociológiai Szemle*, 2022/2. 78–90.

Janky Béla, Bakó Boglárka, Szilágyi Péter, Bognár Adrienn: Szegénykép, cigánykép és társadalompolitikai preferenciák. In. „*Csak másban*”. *Romareprezentáció a magyar médiában - Kommunikáció- és kultúratudományi tanulmányok*. Szerk. Bogdán Mária, Feischmidt Margit, Guld Ádám. Budapest, Gondolat, 2013.

Joó Mária: *Simone de Beauvoir és a posztoszocialista helyzet*. In. Szerk. Palasik-Sipos

Kiossev, Alexander: Jegyzetek az öngyarmatosító kultúrákról. *A Szem*, 2017.

Kovai Cecília: A „magyar” hegemonia és a cigány stigmatizáció. A cigány-magyar különbségtétel hatása a cigány közegek szerveződésére, *Szociológiai Szemle*, 2016/2. 90-117.

Kovács Blanka: Beszélhetünk-e médiaszegénységről? *Médiakutató* 2017/3.

- Kovács Éva: Identitás és etnicitás Kelet-Közép-Európában. In: *Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában*. Szerk. Fedinec Csilla. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2002. 7–22.
- Sághy Miklós: Gonosz Vadkelet – Civilizáció és barbárság határvidéke a kortárs magyar filmben. *Filmvilág*, 2015/10. 15–18.
- Servaes, Jan & Oyedemi, Toks: *Social Inequalities, Media and Communication*. London, Lexington Books, 2016.
- Hall, Stuart: A kulturális identitásról. In: *Multikulturalizmus*. Szerk. Feischmidt Margit. Osiris – Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1997. 60–85.
- Somogyvári D. György: A leszbikus realitás kockái Bódis Kriszta új filmjében. In: *Magyar Hírlap*, 2007/13.
- Szabó Henriett: A dokumentumfilmek és a társadalmi integráció – „Kik vagyunk... és miért?” In: *Terepek és elméletek. A Lippai Balázs Roma Szakkollégium válogatott romológiai tanulmánygyűjteménye*. Debrecen, Didakt Kft., 2019.
- Szántó Zoltán Oszkár: A társadalmi rend számít. *Szociológiai Szemle*, 2019/2. 112–118.
- Young, Iris Marion: Az elnyomás öt arca. In: Csillag Márton: *Perspektívák egy tágra zárt társadalomban*. Budapest, Társadalomelméleti Kollégium, 2001. 11-34.
- Varga Klára: Vaskos prekonceptiók. In: *Magyar Nemzet*, 2007/15.

Függelék:

1. számú függelék

A következőkben az összes általam vizsgált Partizános videó rövid tartalmi részei vannak.

	Az összes vizsgált videó	Link	Időtartam	Feltöltés
1.	Nézd meg, hogy miért küzdenek a szakszervezetek!	https://www.youtube.com/watch?v=QMO9WGXZp4M	00:02:51	2018.12.07
2.	Ez a baj a rabszolgatörvénnyel + a kormány eddigi, dolgozó-ellenes intézkedéseivel!	https://www.youtube.com/watch?v=v0aXC9nBzRw	00:39:51	2018.12.09
3.	Kálmán Olga kérdez! Interjú Hercegh Máriával!	https://www.youtube.com/watch?v=l4FS7 w-BRE	00:08:13	2018.12.11
4.	Vitaszínház - te mit gondolsz?	https://www.youtube.com/watch?v=TkUybQQGqxY	00:06:57	2018.12.24
5.	Nőnapra!	https://www.youtube.com/watch?v=GTHTtzOmTk	00:22:40	2019.03.08
6.	Beszélgetés Józsefvárosról	https://www.youtube.com/watch?v=CxuL7h9XwyE	01:14:01	2019.10.01
7.	Interjú Pikó Andrással, a 8. kerület új polgármesterével és kampányfőnökével, Udvarhelyi Tesszával	https://www.youtube.com/watch?v=1R618ZB fNo	00:28:55	2019.10.14
8.	Fordulat lapszámbemutató - Válság és hegemonia Magyarországon	https://www.youtube.com/watch?v=xWIFv7pp5Tg	00:05:26	2019.10.24
9.	AVM 10 - Blaha sztrájk 30!	https://www.youtube.com/watch?v=7LZ-hyqjx0U	03:07:08	2019.12.18
10.	Nemzetközi nőnap - Ha nem virágot, akkor mit?	https://www.youtube.com/watch?v=vJtaY29C8Zc	03:16:49	2020.03.08
11.	A nők elleni erőszakkal szembeni fellépés Magyarországon - Interjú Spronz Júliával és Nógrádi Noával	https://www.youtube.com/watch?v=6cABoHRQs_o	00:27:03	2020.03.09
12.	A nők elleni erőszak témájának sajtóetikai kérdései - Interjú Pósfai Orsolyával	https://www.youtube.com/watch?v=pfGvMJJa41JI	00:13:08	2020.03.09
13.	Védett házak Ferencvárosban - Interjú Baranyi Krisztinával	https://www.youtube.com/watch?v=x0piYJ5P0qA	00:03:39	2020.03.10
14.	Szegénységben élő gyerekek és a digitális távoktatás	https://www.youtube.com/watch?v=uhqa4ftLH2E	00:06:36	2020.03.20
15.	Gyermekek jogok és a távoktatás - Vendégünk Szilvási Léna, SOS Gyermekfalu	https://www.youtube.com/watch?v=XJZz3hlDkhI	00:27:47	2020.03.20
16.	"Legyenek őszinték a gyerekekkel." - Interjú tanácsadó szakpszichológussal	https://www.youtube.com/watch?v=zG41QkHBhPk	00:21:37	2020.03.20
17.	Járvány és lakhatás I Kilakoltatott kollégisták	https://www.youtube.com/watch?v=r07Wcypeyk	00:13:28	2020.03.21
18.	Járvány és szociális ellátás I Idősgondozás a VIII. kerületben	https://www.youtube.com/watch?v=zmubKVkiWlc	00:02:59	2020.03.29
19.	Féltsük és ne féljünk a hajléktalan emberektől	https://www.youtube.com/watch?v=a9p_yyK-Jnk	00:09:51	2020.04.02
20.	napiPartizán #8 Szolidaritás és gondoskodás a járvány idején vendég: Kováts Eszter	https://www.youtube.com/watch?v=rI8SiWChWtQ&t=1s	00:26:19	2020.04.09
21.	Társalgó #2 Meddig ragaszkodik Orbán a munkaalapú társadalom kényszerképzetéhez?	https://www.youtube.com/watch?v=ZPzlNwAOQm4	00:59:34	2020.04.10

22.	napiPartizán #18 Miért ilyen drága a lakhatás?	https://www.youtube.com/watch?v=IAhIhhEFDTE	00:47:38	2020.04.28
23.	napiPartizán #20 Kilökik a szegényeket az egészségügyből	https://www.youtube.com/watch?v=S6XEsocvmkM	00:37:43	2020.04.30
24.	"Legyen végre pénzem tonnaszám" PartizánDOKU	https://www.youtube.com/watch?v=iu_igMXiC-s	00:11:11	2020.05.14
25.	napiPartizán #30 Azért termelünk élelmiszert, hogy megegyük? Dehogy!	https://www.youtube.com/watch?v=zHmfgcxRENU	01:03:16	2020.05.19
26.	Társalgó #8 Aggasztó munkanélküliségi adatok	https://www.youtube.com/watch?v=D1kgcgpgXbM	00:54:15	2020.05.22
27.	napiPartizán #40 Gömbös, Gyurcsány és Orbán közmunkája	https://www.youtube.com/watch?v=Zdu9nii64Cc	00:24:09	2020.06.08
28.	Engem az anyahajó mentett meg	https://www.youtube.com/watch?v=MqeZKlK6SeY	00:04:36	2020.07.02
29.	Munka nélkül miből élj meg?	https://www.youtube.com/watch?v=PbA6VzLWung	00:05:04	2020.07.03
30.	Hajléktalan karanténtörténetek	https://www.youtube.com/watch?v=NnIEY9vA4t8	00:08:20	2020.07.17
31.	"Hajléktalan, transzszexuális, evangélikus vagyok"	https://www.youtube.com/watch?v=xmKSxpZJkSM	00:09:48	2020.09.09
32.	A kormány ellehetetlenítené a hátrányos helyzetűek oktatását Iványi Gáborék vegzálása	https://www.youtube.com/watch?v=oNQz4AxhwyY	00:33:35	2020.09.29
33.	Elegük lett a siralmas oktatásból, megcsinálták a Deviszontot	https://www.youtube.com/watch?v=wbZhJozsLto	00:16:59	2020.10.01
34.	"Sosem játszottam a cigánygyereket!" Interjú Gáspár Győzővel	https://www.youtube.com/watch?v=rBTLrMUNO68	00:57:53	2020.10.05
35.	"Olyan nincs, hogy helyettünk más bocsásson meg!" - Setét Jenő aktivizmusáról és politikai elveiről	https://www.youtube.com/watch?v=pX1aN6zSPBU	00:37:16	2020.10.19
36.	"Mi is ugyanúgy tudunk dolgozni, mint a nem romák" Riport és beszélgetés roma polgármesterekkel	https://www.youtube.com/watch?v=Yqfi1l7qiQY	00:31: 52	2020.10.29
37.	Összeomlás szélén áll a szociális szféra A szociális munka napja	https://www.youtube.com/watch?v=bSOI7_BFFZo	00:27:19	2020.11.12
38.	Miért nincs középosztály Magyarországon?	https://www.youtube.com/watch?v=QMmXhkeiN4I	00:31:59	2020.11.20
39.	Az apa férfi, az anya főz, avagy a gender vajon mi?	https://www.youtube.com/watch?v=1Q88mldzgcU	00:27:38	2020.11.25
40.	A gondoskodás piacosítása és a gondozási migráció láthatatlan szereplői	https://www.youtube.com/watch?v=rhiEpdSUAJo	00:25:02	2020.12.09
41.	Karácsonyi adománygyűjtés Legyél te is Józsefváros őrangyala!	https://www.youtube.com/watch?v=YZGAAHoVnAE	03:06:49	2020.12.16
42.	Sok hála semmiért? A magyarországi szülészeti ellátás helyzete	https://www.youtube.com/watch?v=zHv0r7y3eOs	00:24:46	2020.12.17

43.	Orosz Bernadett: "Ha engem nem védenek meg, akkor másokat hogy?"	https://www.youtube.com/watch?v=BDZszJR53MA	00:45:52	2021.02.04
44.	"Mondjanak egy okot, hogy miért kéne a gyereket elvenni" - interjú Pál Mártonnal és Hanol Ádámmal	https://www.youtube.com/watch?v=RZNU0JEscIs	00:32:53	2021.02.10
45.	Sanyargatás, lelki terror, győzelem - a makói sztrájk története PartizánRIPORT	https://www.youtube.com/watch?v=tmgH5TNEfJ0	00:06:24	2021.03.06
46.	Mi kell a nőknek 2021-ben? Nőnap adás	https://www.youtube.com/watch?v=1RH5vQEvXs	02:40:06	2021.03.08
47.	Egy könyörtelen törvény, ami pont azoknak árt, akiket most védeni kellene	https://www.youtube.com/watch?v=5h3uUPb7SnQ	00:36:15	2021.03.31
48.	"Ez már legyen a ti dolgotok!" Életútinterjú a 90 éves Ferge Zsuzsával	https://www.youtube.com/watch?v=-NIs7Uopunc	00:59:50	2021.04.23
49.	12 családot tervez kiköltöztetni a fideszes polgármester	https://www.youtube.com/watch?v=Fr-TJCzhBSk	00:07:41	2021.04.24
50.	A befagyasztott nyugdíjminimum Hogyan mélyíti a társadalmi egyenlőtlenségeket a NER?	https://www.youtube.com/watch?v=mJs3GedXIOA	00:22:09	2021.04.27
51.	"Az üzenete az, hogy bármikor bármit megtehetünk veletek" padlóra küldhetik a bérlakásrendszert	https://www.youtube.com/watch?v=KtfUdf3cUDA	00:34:43	2021.05.19
52.	Így lett Magyarország pornónagyhatalom	https://www.youtube.com/watch?v=uBcMUPRxxWg	01:08:57	2021.05.21
53.	"A tanulás célja nem csak a tudásszerzés, hanem a társadalmi cselekvés is" PartizánRiport	https://www.youtube.com/watch?v=5jLfGaf5ZQw	00:11:53	2021.06.12
54.	"Az Úristen nem azt szeretné, hogy fölösleges stadionokra költjük a pénzt" PartizánRiport	https://www.youtube.com/watch?v=pG0yshhEItU	00:11:09	2021.06.13
55.	A nyugdíjasok kétharmada vesztese az elmúlt 10 évnek PartizánRiport	https://www.youtube.com/watch?v=2CSxwv8yNWk	00:08:44	2021.08.11
56.	„Akármilyen drogos vagy, jogod van a gyerekhez” Zsófilter	https://www.youtube.com/watch?v=qzBtldcX8O8	00:45:26	2021.10.12
57.	„Csak bele kell nézni a hűtőbe, van mindenem” Hajni beköltözésének története PartizánDOKU	https://www.youtube.com/watch?v=wek_bl5Wo60	00:23:53	2021.10.15
58.	“Nincs olyan nő Magyarországon, aki nem érintett” Zsófilter	https://www.youtube.com/watch?v=qqduI3dp1lQ	00:42:59	2021.11.09
59.	"Rájöttek, hogy én csont vagyok és a torkukon akadok" interjú Daróczi Ágnessel	https://www.youtube.com/watch?v=BxLoCaU4MCg	00:54:27	2021.11.15

60.	A Fidesz-szimpatizáns roma polgármester, akit "mindenki imád" Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=JE5MR3vBX-g	00:19:05	2021.11.17
61.	Igazságosabbá teszi-e a társadalmat a PC? KÖZGYŰLÉS II.	https://www.youtube.com/watch?v=zZmvm3aEqSI	00:59:55	2021.11.17
62.	"Ha cigány, ha magyar, itt mindenki szegény" Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=BN60gK68kI0&t=69s	00:09:59	2021.11.22
63.	"Vannak olyanok börtönben, akik sokkal kevesebb hibát követnek el, mint mások kint" Zsófilter	https://www.youtube.com/watch?v=cbd0SbGR2Gw	00:45:04	2021.11.23
64.	Megyünk Európába! (Naaa, ott vagyunk már?) a Kelet-Nyugat lejtő fogságában PartizánINFO	https://www.youtube.com/watch?v=uU4KMjQYRAE	00:51:37	2021.11.24
65.	"Vécére is autóval mennének, ha elférne a folyosón" Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=yW9tloczFIM	00:09:59	2021.11.29
66.	"Az olcsó élelmiszer korának vége" Fordulat lapszámbemutató	https://www.youtube.com/watch?v=1NXRTxYScOs	00:04:58	2021.11.30
67.	"Kultúrától, vallástól függetlenül az embert tiszteljük egymásban" Zsófilter	https://www.youtube.com/watch?v=so1ILTheBto	00:38:25	2021.12.07
68.	Saját pénz, közösségi faluvezetés és fenntarthatóság egy baranyai településen Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=smKSzIza2FA	00:09:18	2021.12.13
69.	Hasznos vagy káros a szegregáció a közoktatásban? KÖZGYŰLÉS IV.	https://www.youtube.com/watch?v=3Nb_92l_mAY	00:56:00	2022.01.12
70.	Hogyan épült uniós pénzből szegregátum Nyíregyházán? Telepjáró #1	https://www.youtube.com/watch?v=uiRkSxLflx0&t=7s	00:43:43	2022.01.15
71.	Szociális tűzifaprogram? Telepjáró #2	https://www.youtube.com/watch?v=t1cad4EIB_I	00:33:48	2022.01.22
72.	Dizájnertdrogok a szegregátumokban Telepjáró #3	https://www.youtube.com/watch?v=lrHmS7HT2xo	00:42:39	2022.01.29
73.	Funkcionális analfabéták a munkaerőpiacon Telepjáró #4	https://www.youtube.com/watch?v=HNVitm5MVGy	00:41:23	2022.02.05
74.	"A politikus meg én az ég és föld" Ág ~ Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=jT_AZS57Xko	00:10:00	2022.02.11
75.	Ki képviseli a romák érdekeit az Országgyűlésben? Telepjáró #5	https://www.youtube.com/watch?v=2RIRvp9fvX0&t=630s	00:48:33	2022.02.12
76.	A kísérleti munkás-metropolisz, amit kiherélt a rendszerváltás Salgótarján ~ Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=QjT-eNC3_cU&t=1s	00:10:52	2022.02.18
77.	Betöltetlen háziorvosi praxisok Telepjáró #6	https://www.youtube.com/watch?v=-fYU1DvRZUk&t=1216s	00:36:39	2022.02.19

78.	“Én itt születtem, én itt is maradok” - Kárpátalja a háború alatt	https://www.youtube.com/watch?v=qNSVB_yy4xA	00:07:15	2022.03.02
79.	Milliók fognak házi orvos nélkül maradni Praxishiány ~ Helyközi Járát	https://www.youtube.com/watch?v=Eju8FXgt_eM&t=286s	00:11:25	2022.03.04
80.	Közös teherviselés? Telepjáró #7	https://www.youtube.com/watch?v=qbcG5vAEnOM&t=275s	00:30:57	2022.03.05
81.	Szavazóként magyarok, menekültként cigányok Telepjáró #8	https://www.youtube.com/watch?v=bLH0uCiYi2I&t=1764s	00:49:52	2022.03.12
82.	Szegénység miatt szétszakított családok Telepjáró #9	https://www.youtube.com/watch?v=l3eh1jkXU-Q&t=60s	00:39:51	2022.03.19
83.	“A cigányságnak akkor lesz súlya, ha beleszól a politikába” Civil Tanács ~ Helyközi Járát	https://www.youtube.com/watch?v=WsrIBkOH3_g	00:11:41	2022.03.25
84.	Roma civilek viszik a demokráciát a szegregátumokba Telepjáró #10	https://www.youtube.com/watch?v=Lyh6rzzKvsA	00:39:13	2022.03.26
85.	"Nem akarunk háborút." - választás '22 vidéken Telepjáró #11	https://www.youtube.com/watch?v=8olPCx0vHk0&t=386s	00:54:21	2022.04.09
86.	Öncenzúra és félelem a nyilvánosságban Telepjáró #12	https://www.youtube.com/watch?v=s_DBnvn5LUE	00:47:59	2022.04.23
87.	“Az Igazgyöngynek fel kell számolnia magát” Told ~ Helyközi Járát	https://www.youtube.com/watch?v=sxLzI_5Z9Ao&t=71s	00:09:05	2022.04.26
88.	A kitörés ára Telepjáró #13	https://www.youtube.com/watch?v=seib_TAv-xk	00:47:45	2022.04.30
89.	Boldogulás roma menekültként Telepjáró #14	https://www.youtube.com/watch?v=qdfpfFQdThE	00:44:09	2022.05.07
90.	G.w.M: Ha nem lennék büszke a roma származásomra, el is sunnyoghattam volna Péntek Esti Partizán	https://www.youtube.com/watch?v=iPSaQEkSDeA	01:17:58	2022.05.13
91.	Felkészít-e az óvoda az iskolára? Telepjáró #15	https://www.youtube.com/watch?v=5-Q6CNbQIJo&t=2609s	00:49:58	2022.05.14
92.	Változó trendek a munkaerőpiacon Telepjáró #16	https://www.youtube.com/watch?v=pc274R2G-x8	00:48:16	2022.05.21
93.	666GHOST Partizán Sessions A teljes fellépés	https://www.youtube.com/watch?v=0TW7CrR6UD8	00:19:17	2022.05.22
94.	Hol vannak a cigány Benzemák? Telepjáró #17	https://www.youtube.com/watch?v=x4Mmkh-nA-Q	01:06:08	2022.05.28
95.	Miért szavaznak vidéken a Fideszre? Megérteni Magyarországot	https://www.youtube.com/watch?v=d1gGxOIWvU8	00:18:44	2022.05.31
96.	Nyári táborok: alapvető szükséglet, elérhetetlen luxus Telepjáró #18	https://www.youtube.com/watch?v=C3x0qG-919g	00:45:39	2022.06.04
97.	Hogyan veszítette el Ózdot a baloldal? I Megérteni Magyarországot, 3. rész	https://www.youtube.com/watch?v=mVLMOqXLLHw	00:22:00	2022.06.20

98.	Az ember, aki kivonult a társadalomból	https://www.youtube.com/watch?v=2Fo7WfY7_v8	00:15:45	2022.08.29
-----	--	---	----------	------------

2. számú függelék

Itt azok az adások találhatók, melyekben érintettek is megszólalnak legalább egy rövid idő erejéig.

	Riportok	
1.	AVM 10 - Blaha sztrájk 30!	https://www.youtube.com/watch?v=7LZ-hyqjx0U
2.	Szegénységben élő gyerekek és a digitális távoktatás	https://www.youtube.com/watch?v=uhqa4ftLH2E
3.	Járvány és lakhatás I Kilakoltatott kollégisták	https://www.youtube.com/watch?v=r07Wcypeyk
4.	Járvány és szociális ellátás I Idősgondozás a VIII. kerületben	https://www.youtube.com/watch?v=zmubKVkiWlc
5.	napiPartizán #18 Miért ilyen drága a lakhatás?	https://www.youtube.com/watch?v=IAhIhhEFDTE
6.	"Legyen végre pénzem tonnaszám" PartizánDOKU	https://www.youtube.com/watch?v=iu_igMXiC-s
7.	Engem az anyahajó mentett meg	https://www.youtube.com/watch?v=MqeZKlK6SeY
8.	Munka nélkül miből élj meg?	https://www.youtube.com/watch?v=PbA6VzLWung
9.	Hajléktalan karanténtörténetek	https://www.youtube.com/watch?v=NnIEY9vA4t8
10.	"Hajléktalan, transzszexuális, evangélikus vagyok"	https://www.youtube.com/watch?v=xmKSxpZJkSM
11.	Elegük lett a siralmas oktatásból, megcsinálták a Deviszontot	https://www.youtube.com/watch?v=wbZhJozsLto
12.	"Sosem játszottam a cigánygyereket!" Interjú Gáspár Győzővel	https://www.youtube.com/watch?v=rBTLrMUNO68
13.	"Olyan nincs, hogy helyettünk más bocsásson meg!" - Setét Jenő aktivizmusáról és politikai elveiről	https://www.youtube.com/watch?v=pX1aN6zSPBU
14.	"Mi is ugyanúgy tudunk dolgozni, mint a nem romák" Riport és beszélgetés roma polgármesterekkel	https://www.youtube.com/watch?v=Yqfi1l7qiQY
15.	Miért nincs középosztály Magyarországon?	https://www.youtube.com/watch?v=QMmXhkEiN4I
16.	Orosz Bernadett: "Ha engem nem védenek meg, akkor másokat hogy?"	https://www.youtube.com/watch?v=BDZszJR53MA
17.	"Mondjanak egy okot, hogy miért kéne a gyereket elvenni" - interjú Pál Mártonnal és Hanol Ádámmal	https://www.youtube.com/watch?v=RZNU0JEscIs
18.	Mi kell a nőknek 2021-ben? Nőnap adás	https://www.youtube.com/watch?v=1RH5vQEvpXs
19.	12 családot tervez kiköltöztetni a fideszes polgármester	https://www.youtube.com/watch?v=Fr-TJCzhBSk

20.	“Az Úristen nem azt szeretné, hogy fölösleges stadionokra költsük a pénzt” PartizánRiport	https://www.youtube.com/watch?v=pG0yshhEItU
21.	A nyugdíjasok kétharmada vesztese az elmúlt 10 évnek PartizánRiport	https://www.youtube.com/watch?v=2CSxwv8yNWk
22.	„Akármilyen drogos vagy, jogod van a gyerekhez” Zsófilter	https://www.youtube.com/watch?v=qzBtldcX8O8
23.	„Csak bele kell nézni a hűtőbe, van mindenem” Hajni beköltözésének története PartizánDOKU	https://www.youtube.com/watch?v=wek_bl5Wo60
24.	"Rájöttek, hogy én csont vagyok és a torkukon akadok" interjú Daróczi Ágnessel	https://www.youtube.com/watch?v=BxLoCaU4MCg
25.	A Fidesz-szimpatizáns roma polgármester, akit “mindenki imád” Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=JE5MR3vBX-g
26.	“Ha cigány, ha magyar, itt mindenki szegény” Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=BN60gK68kI0&t=69s
27.	“Kultúrától, vallástól függetlenül az embert tiszteljük egymásban” Zsófilter	https://www.youtube.com/watch?v=so1ILTheBto
28.	“A politikus meg én az ég és föld” Ág ~ Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=jT_AZS57Xko
29.	“Én itt születtem, én itt is maradok” - Kárpátalja a háború alatt	https://www.youtube.com/watch?v=qNSVB_yy4xA
30.	“A cigányságnak akkor lesz súlya, ha beleszól a politikába” Civil Tanács ~ Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=WsrIBkOH3_g
31.	“Az Igazgyöngynek fel kell számolnia magát” Told ~ Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=sxLzI_5Z9Ao&t=71s
32.	G.w.M: Ha nem lennék büszke a roma származásomra, el is sunnyoghattam volna Péntek Esti Partizán	https://www.youtube.com/watch?v=iPSaQEkSDeA
33.	666GHOST Partizán Sessions A teljes fellépés	https://www.youtube.com/watch?v=0TW7CrR6UD8
34.	Az ember, aki kivonult a társadalomból	https://www.youtube.com/watch?v=2Fo7WfY7_v8

3. Számú függelék

Itt azok a Telepjáró adások találhatók, melyekben megszólalnak érintettek is.

	Telepjáró adások	
1.	Hogyan épült uniós pénzből szegregátum Nyíregyházán? Telepjáró #1	https://www.youtube.com/watch?v=uiRkSxLflx0&t=7s
2.	Szociális tűzifaprogram? Telepjáró #2	https://www.youtube.com/watch?v=t1cad4EIB_I

3.	Dizájnerdrogok a szegregátumokban Telepjáró #3	https://www.youtube.com/watch?v=lrHmS7HT2xo
4.	Funkcionális analfabéták a munkaerőpiacon Telepjáró #4	https://www.youtube.com/watch?v=HNVitm5MVGy
5.	Közös teherviselés? Telepjáró #7	https://www.youtube.com/watch?v=qbcG5vAEnOM&t=275s
6.	Szavazóként magyarok, menekültként cigányok Telepjáró #8	https://www.youtube.com/watch?v=bLH0uCiYi2I&t=1764s
7.	Szegénység miatt szétszakított családok Telepjáró #9	https://www.youtube.com/watch?v=l3eh1jkXU-Q&t=60s
8.	"Nem akarunk háborút." - választás '22 vidéken Telepjáró #11	https://www.youtube.com/watch?v=8olPCx0vHk0&t=386s
9.	Öncenzúra és félelem a nyilvánosságban Telepjáró #12	https://www.youtube.com/watch?v=s_DBnvn5LUE
10.	A kitörés ára Telepjáró #13	https://www.youtube.com/watch?v=seib_TAv-xk
11.	Boldogulás roma menekültként Telepjáró #14	https://www.youtube.com/watch?v=qdfpfFQdThE
12.	Felkészít-e az óvoda az iskolára? Telepjáró #15	https://www.youtube.com/watch?v=5-Q6CNbQIJJo&t=2609s
13.	Változó trendek a munkaerőpiacon Telepjáró #16	https://www.youtube.com/watch?v=pc274R2G-x8
14.	Hol vannak a cigány Benzemák? Telepjáró #17	https://www.youtube.com/watch?v=x4Mmkh-nA-Q
15.	Nyári táborok: alapvető szükséglet, elérhetetlen luxus Telepjáró #18	https://www.youtube.com/watch?v=C3x0qG-919g

4. számú függelék:

Itt azok az adások találhatók, melyekben csak érintettek szólnak meg.

	Csak érintettekkel készült riportok	
1.	"Legyen végre pénzem tonnaszám" PartizánDOKU	https://www.youtube.com/watch?v=iu_igMXiC-s
2.	Hajléktalan karanténtörténetek	https://www.youtube.com/watch?v=NnIEY9vA4t8
3.	"Hajléktalan, transzszexuális, evangélikus vagyok"	https://www.youtube.com/watch?v=xmKSxpZJkSM
4.	"Az Úristen nem azt szeretné, hogy fölösleges stadionokra költjük a pénzt" PartizánRiport	https://www.youtube.com/watch?v=pG0yshhEItU
5.	„Csak bele kell nézni a hűtőbe, van mindenem” Hajni beköltözésének története PartizánDOKU	https://www.youtube.com/watch?v=wek_bl5Wo6Q

6.	A Fidesz-szimpatizáns roma polgármester, akit "mindenki imád" Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=JE5MR3vBX-g
7.	"A cigányságnak akkor lesz súlya, ha beleszól a politikába" Civil Tanács ~ Helyközi Járat	https://www.youtube.com/watch?v=WsrIBkOH3_g
8.	Az ember, aki kivonult a társadalomból	https://www.youtube.com/watch?v=2Fo7WfY7v8

5. számú függelék:

Interjú a Partizán egy operatőrével.

Operatőr: Én az adások háromnegyedében csak operatőrként vettem részt. Rálátok a folyamatra, de nem biztos, hogy mindenre fogok tudni válaszolni.

Kérdező: Milyen pozícióban vagy és mióta?

O: Kezdetektől. Az első pár videóban még nem voltam. Még Slejm néven futott ekkor.

K: Milyen adásokban voltál te a szerkesztő?

O: Néhány van csak, ahol én szerkesztőként voltam jelen.

K: Miért fontos nektek a Partizánnál, hogy legyenek szociális témák?

O: Marci tudná ezeket pontosan megfogalmazni. Saját véleményt tudok mondani: azt a szerepet be kell tölteni, hogy itthon nagyon kevés anyag születik, még írásban is, nem hogy videóban. Mi pedig próbáljuk ezt az űrt betölteni, egy baloldali nézőpontból. Nincs erre egy általános mondás, a legtöbb témaválasztás teljesen intuitívan történik. Egy harmada felkérés, mert vannak szövetséges csapatok, akik szólnak, ha van valamilyen aktuális téma. A Partizán egy hírcsatorna is, ezért fontos ez is. Az egyik ilyen fontos csoport, az AVM, akikkel együtt szoktunk működni. A Marcinak az AVM-mel való közös kapcsolata miatt lett a Partizán is ennyire fontos neki. Ahol szerkesztő voltam, azok pont ilyen AVM-es adások. Annyit tudok még mondani, hogy a felvételinél, azért többnyire baloldali érzelmű emberek vannak, szóval ez egy ilyen kimondatlan irányultság.

K: Milyen gyakran vannak ilyen témák? Van erre valami törekvés?

O: Szerintem ez ad hoc. De az, hogy egy évadtervben ez ne jelenjen meg, az kizárt. Mindenképp megjelenik, mint téma, csak az arányok nincsenek meghatározva.

K: Milyen szociális témákat emeltek ki? Mennyire reagáltok az aktualitásokra?

O: Jó pár éve lehet beszélni arról, hogy itt általánosan van egy elszegényedés. Szóval, ha tudod konkretizálni, hogy te mikkel foglalkozol.

K: Lakhatási nehézségek, zsákfalvak, munkanélküliség. Nőket ez jobban érinti.

O: A Partizánnak inkább az a küldetése, hogy ezt a témát komplexitásában tudja értelmezni. Amikor egy portré megszületik, akkor nem az a mondás belül, hogy a szegénységet ábrázoljuk, hanem például az, hogy egy tanárnak milyen lehetőségei vannak egyedülálló anyaként. Az egyetlen, ami direktben működik, az az AVM-mel való kapcsolat.

K: Riportoknál mennyire figyeltek, arra, hogy a hátrányos helyzetűek megszólaljanak és ne csak a fejük fölött beszéljenek róluk?

O: Ott szinte kizárólagosan elmondható az, hogy érintett nélkül nem beszélünk ilyen témákról.

K: Hogyan fejlődött a Partizán szegénységrepresentációja az évek során?

O: Van egy Tiszavasvári nevű település, ahova gyakran jártunk. Ott is különböző témákon keresztül megjelent a szegénység, és itt például nagyon sok hibát vétettünk. Kapcsolattartásban voltak problémák. Akivel a kapcsolatot tartottuk egy ügy kapcsán azzal az emberrel a távolság miatt és kommunikációs hiányok miatt nem érezte jól magát az illető. Hosszabb távú történeteknél ez elő tud fordulni.

K: Tényleges megjelenésben látsz-e olyat, amit máshogy kellett volna reprezentálni?

O: Volt egy videó, ami belső vitát indított el, ez a 'Fidesz szimpatizáns roma polgármester'. Itt felmerültek kérdések, de sokkal izgibb, ha azt Martinnal, a szerkesztővel fogod majd átbeszélni, mert ő többet tud mondani erről.

K: Van etikai kódexetek?

O: Csak ilyen nagyon általánosak. Semmilyen anyagi juttatást nem adunk. A méltóságában sem sérthetjük az adott illetőt, de persze ezt nehéz mérlegelni. A *Telepjáró* adásoknál volt egy ilyen felmerült téma, ahol elsírja magát egy nyugdíjas néni, az egy határeset volt nekem is. Ezek a szabályok nincsenek írásban leírva nekünk, hanem csak így kialakulnak. Például beleegyezés nélkül senkit nem rakunk a vászonra, gyerek is csak szülői beleegyezéssel szerepelhet. Csak az a rossz, hogy ezek nincsenek köbe vésve, hanem csak ilyen kimondatlan szabályok vannak. Például ez úgy hangzik nálunk, hogy megbeszéljük, hogy mi legyen benne, de mondjuk az operatőrnek és a vágónak, hogy figyeljen rá, hogy ne legyen belőle nyomorpornó. Ne legyen ilyen RTL-es hangulata, hogy csak gyorsan odamegyünk és megmutatjuk, hogy milyen rendetlen és piszkos a konyha. Cél, hogy adjuk meg az időt annak, hogy megértsük az adott helyzetet. Nem a hatás, nem a következmény érdekelt minket egy ilyen nyomorúságos helyzetben, hanem az okait szeretnénk megérteni és addig ülünk ott, amíg ezt meg nem értjük. Mi az az életút, ami oda vezetett, hogy ezt a szegénységi formát kell most élnie ennek az embernek.

K: Milyen előkészületek vannak egy videó elkészülésekor?

O: Egy olyan emberrel beszélünk, akivel már van egy kapcsolattartónk, például az AVM. Ekkor már gyakran megvan egy közös bizalom. Ha pedig nincs kapcsolattartó, akkor a legtöbb esetben az történik, hogy mielőtt kamerát teszünk az ember elé, előtte kicsit megismerjük. Általában van valamilyen követett ismeretség, mielőtt találkozunk. Hogy ne legyen egy kényelmetlen helyzet, hogy csak a semmiből megjelenik egy kamera előtte. Legtöbb esetben az is fontos, hogy ne csak az adott alany történetét mondjuk el nyersen, hanem ismerjük meg az okokat és a rendszerszintű problémákra adjon egy rálátást. Ezzel legyen tisztában a riportert. Mind jogilag, mind történetileg legyen tudása erről. Ha nincs előzetes ismertség, akkor előzetesen általában elmegy az adott helyszínre a riportert, és egy kicsit megismeri a környezetet és az adott embert. Ideális esetben személyesen is találkozunk, egyéb esetben telefonon beszélnek.

K: Témagyűjtés, szakirodalom van mögötte?

O: Túlmegyünk az adott történeten, de legtöbbször rendszerszintű tudás is van mögötte, könyvekből vagy anyagokból. De legtöbbször már ismerjük ezeket a politikai háttéranyagokat.

K: Mi az üzemszervezés logikája? Hány ember dolgozik egy anyagon?

O: Van egy ötlet, ami elhangzik a szerkesztőségi ülésen, vagy Garai Judittal, a felelős szerkesztővel beszélünk. Körülbelül egy hetes a felkészülési idő. Találkozik az illetővel, beszél a szakértővel, utána olvas a témának. Vagy az önkormányzatot megismeri. Tudást szerez a témáról. Ekkor alakul ki a stáb is, aki feldolgozza. Ez a Martin esetében állandó volt. Martin, operatőr, vágó. Összesen három ember. Körülbelül a 8. napon megtörténik a forgatás. Ha itt mindent hallottunk, amit szerettünk volna, akkor ennyi. De néha hiányosnak érezzük, és akkor forgatunk még egy napot, hogy érthető és komplex legyen a videó. Elsődleges szempont, hogy egy érintett meséljen a történetéről, de néha előfordul, hogy mégsem tudja annyira jól elmondani, ilyenkor keresünk mellé egy másik alanyt. Ilyenkor a szerkesztő és a vágó még egy hetet dolgozik az anyagon. A nyersanyagokat összerakják. Az új folyamat, hogy a Judit az a szereplő, akinek kötelessége végignézni a videót, ő etikailag és értelmesség szempontjából vizsgálja. Ami még fontos, hogy a videó kikerülése előtt elküldjük mindenkinek, aki szerepelt benne, és az ő visszajelzésük, engedélyük alapján kerül ki egy videó. Mert, ha valaki utólag úgy érzi, hogy neki valami nem fér bele, akkor azt tiszteletben tartjuk. Azért van ez, hogy senki ne érezze sértve a méltóságát.

K: Beszéljünk a *Telepjáró* adásokról. Hogyan kerültek ők is a Partizán csatornájára?

O: Ez teljesen a Marci döntése volt. Erre csak ő tud válaszolni. Nincs semmi átjárás a két csatorna között. Teljesen különböző a stáb. Az volt a terv, hogy majd lesznek közös adások, de ez nem valósult meg végül.

K: Hogyan reflektálnál a Partizánra? Mit teszten hozzá a magyar szegénységábrázoláshoz?

O: Az, hogy videós formában megjelennek viszonylag nagyobb elérésű videók, az mindenképpen egy fontos dolog. Eddig is volt már néhány ilyen felület, de nem ilyen rendszerességgel, nem ekkora eléréssel. Például egy régi indexnél sokkal kevesebb ilyen tartalom jelent meg. Voltak ilyen antipéldák, amik bizonyos tévés adások voltak.

K: Van hierarchia, vagy bármilyen törekvés arra, hogy ne nyomorpornó legyen és ne a különbségtevése legyen a hangsúly?

O: Azt a direkt politikai célt nem vállalja fel, hogy miattunk a szegénység kisebb mértékben lesz jelen. Cél, hogy a szegénységről úgy kezdjenek emberek gondolkodni, hogy megértsék ennek az ok-

okozatosságát. Az nem titkolt dolog, hogy például egy kilakoltatás esetében egy politikai nyomásgyakorlás is van, hogy a nyilvánosságban megjelenik ez a téma, még akkor amikor akár visszafordítható is a dolog. Valamennyire mérhető is az AVM szempontjából, hogy a nyilvánosságban ez mennyire jelenik meg. Itt direkt politikai hatást várunk el. A célunk a megértés, hogy a nézőkben megértés alakuljon ki az adott helyzetekkel kapcsolatban. Cél, hogy a rendszer álljon össze a nézőben, hogy értsék, hogy miért alakulnak ki ilyen helyzetek.

6. számú függelék:

Interjú a Partizán egy szerkesztőjével

Kérdező: Milyen pozícióban vagy a Partizánnál és mióta vagy ott?

Szerkesztő: 2,5 éve vagyok ott. Változtak a pozícióim közben. Először szerkesztő gyakornok voltam. Aztán szerkesztő, de voltam az elmúlt másfél évben szerkesztő, operatőr és riporters is.

K: Miért fontos nektek a Partizánnál, hogy legyenek szociális témák is?

SZ: Nincs ilyen közös megegyezés erről, abból lehet kiindulni, hogy Marci miket mond ezzel kapcsolatban. Annyit lehet mondani, hogy magunkat egy baloldali csatornának valljuk, tehát az egyenlőtlenség, kizsákmányolás, társadalmi helyzet fontos témák. És a hit, hogy ezen lehet változtatni az fontos. Folyamatokat tud katalizálni a Partizán, ez az elsődleges cél. Sok műsorban ez közvetlenül nem látszik, de ezzel a műsorral tudunk például másokat is bevonítani. Azok jó eséllyel kattintanak más tartalmakra is.

K: Ki van mondva, hogy ez egy baloldali szervezet?

SZ: Az a neve a szervezetnek, hogy Partizán Rendszerkritikus Tartalomelőállításért Alapítvány. Itt a rendszerkritikus alatt kapitalizmuskritikát értünk. Meg küldött a Marci egy krédót belső használatra, amiben nagyon egyértelműen ki volt mondva. De ettől függetlenül nem mindenki tartja magát baloldalinak a szervezetben.

K: Milyen gyakran vannak társadalmi témák, és mennyire van erre törekvés?

SZ: Mit értünk alatta, de valamilyen szinten minden műsorunk az. Ha például a Győzike jön, akkor vele is társadalmi kérdésekről beszélünk.

K: Miért fontos a hátrányos helyzetűek megszólaltatása?

SZ: Nincs ilyen kvóta, de fontosnak tartjuk. Ha társadalmi témáról beszélünk, akkor fontos, hogy érintettek is el tudják mondani a véleményüket, és ne mindig az legyen, hogy róluk beszélnek értelmiségi pozícióból. Sokszor izgalmasabb is, ha maga az érintett a saját példáival mondja el. Az teljesen más hatást kelt. Izgalmasabb. Mindig egyszerűbb elhívni egy szakértőt, mint egy érintettet találni. Ennek is vannak határai, mert nagyon nehéz olyan érintettet találni, aki rendszerszinten átlátja a problémát, amiben ő érintett. Nyilván nincs hozzáférése azokhoz a tartalmakhoz.

K: Hogyan változott a szegénységreprezentáció fejlődése a Partizánnál? Volt egy tanulási folyamat?

SZ: Slejmben még volt. Tiszavasvári dokumentumfilmnél például a közmunkát nagyon egyoldalúan mutatta be. Pontosan úgy, ahogy egy belvárosi értelmiségi elképzelné azt. Az nem lett bemutatva, hogy ennek egy csomó pozitív hatása is volt az emberek életére. Amúgy nem annyira volt evolúciója, mert emberek jönnek-mennek. És új emberek hoznak magukkal különböző megközelítéseket. Voltak olyanok, akik kevésbé gondolkodtak rendszerkritikusan.

Volt egy olyan történet, amit a Hatala Noémi mutatott be, amikor két cigány csávó, akik hátrányos helyzetűek, csináltak egy pizzázót itt Budapesten. Ez egy nagy sikersztori. És ez egyéni történetként van leírva, hogy ők ezt megcsinálták és ki tudtak törni. Az viszont nem került bele, hogy az AVM mennyit segített abban nekik, hogy ők valójában ki tudjanak törni. Ez az intézményi keret le lett redukálva egy személyes történetre. De ebben egy evolúciót nem látok.

K: Etikai kódexetek van?

SZ: Nincs egyáltalán, még tudásátadás sincs, hanem beledobnak a mélyvízbe, és neked kell rájönnöd magadtól. Inkább csapatok szintjén működik, hogy felveszik őket egy projektre és be vannak dobva a mélyvízbe, hogy akkor most ezt csináljátok meg. Különböző műsorok, különböző megközelítések, hozzáállások.

K: Hogyan kerül egy téma kiválasztásra, hogyan reagál aktualitásokra?

SZ: Ez is elég ad hoc, mert vannak csapatok, akik elég autonóm módon dolgoznak. Én általában hallok egy infót, ami izgalmasnak tűnik és csak így ezen elindulok. Csomószor nincs is nagyon

egyeztetés, hogy én min fogok dolgozni. Régebben, amíg még kisebb volt a csapat, a szerkesztőségi üléseken megvitattuk ezeket, de már túl nagy a csapat ehhez.

A témánál fontos, hogy más már feldolgozta-e, az mennyire volt jól bemutatva, mennyi embert ért el. Egy ember, aki kivonult a társadalomból című történetet a Blikk már feldolgozta, de semmi tartalmas nem volt benne, csak az, hogy itt van ez a fura ember, mit pletykálnak róla a szomszéd faluban. Az is fontos, hogy mennyire romlandó a téma, akkor azt nagyon gyorsan meg kell csinálni.

K: Milyen előkészületek és előzmények vannak?

SZ: A Helyközi járat esetében ez egy sajtóegyüttműködés volt. A másik orgánus már megírta a cikket, én pedig elolvastam azt, és ha találtam benne izgalmas témát, akkor felvettem a kapcsolatot az újságíróval, és kértem tőle kontaktokat, vagy kiindulási alapot. Ekkor elindult egy keresés, hogy ki ismeri a témát, ki az, aki meg tud szólalni. Itt nagyon sok telefonálgatás. Amikor eljutottunk az érintettekhez, akkor jó esetben már volt egy bizalmi kapcsolat a szervezet és az érintettek között. Ezután dumáltunk arról, hogy én mit képezek el erről pontosan. Itt egy körülbelül 15 perces telefonálást kell elképzelni az érintettel. Amikor pedig már elkészült az anyag, akkor visszajelzek nekik, elmondom, hogyan használtam fel az anyagokat, küldök nekik megtekintőt. Itt van idejük visszajelezni, hogy rendben van-e nekik ez. De általában ezt már el szokták fogadni. Általában az szokott lenni, hogy elmondom nekik a kereteket, amik azért egy elég biztonságos keretek, küldök nekik megtekintőt, erre visszajeleznek, és ezután szokott kimenni. Legtöbbször felhívom őket néhány nappal azután, hogy kiment a videó, mert gyakran a kommentelők nagyon gonoszak, és azokról beszélgetünk ilyenkor, hogy ezeket ne vegyék magukra. Elmondom, hogy velem is nagyon gonoszak voltak, amikor én adtam interjút. De most csak azt tudom elmondani, hogy én mit szoktam csinálni, a többiek munkamenetét nem ismerem.

K: Hány ember csinál egy ilyen videót, mennyire van egy közös megismerés előtte az interjúalanyokkal?

SZ: *Helyközi járat*nál úgy nézett ki a stáb: voltam én szerkesztő-riporterként, volt egy operatőr, volt egy hangos fixen, és volt egy vágó. És ennyi. Ezen kívül még volt egy produkciós is, akinek nem volt sok dolga ezzel. Ez heti gyártásban volt, itt nem volt sok időnk. Mert télen a világos órák száma limitált, és itt kevés idő van, pedig ez nagyon fontos lenne. Például az egy fős falus videónál úgy volt, hogy nem ment először bele, de elhívott magához beszélgetni, és ekkor vittem már magammal technikát. Egy délutánt ott töltöttem. Jól sikerült ez a beszélgetés, tök nyitott volt végül, és a napnyugtát már fel is vettem videóra. De a Hajnánál az ULE doksiban kétszer is beszélgettünk vele előtte mielőtt elkezdtünk volna forgatni. Tök jó, ha itt előre fel tudunk építeni egy bizalmat, meg nekünk is jó, ha már előre tudjuk, hogy miről fogunk beszélgetni, meg ismerjük a másik határait.

K: A vágás folyamata hogyan történik? Milyen szűrőkön megy keresztül?

SZ: Alapvetés, hogy ne forgassuk ki a másik szavait. Végignézem az anyagot, és összeszedelek egy vázlatot is sokszor. Aztán a vágóval közösen dolgozunk és megpróbáljuk kiszűrni a morális dilemmákat. Hogy mikor, milyen kontextusban mutassuk. Ez hátrányos helyzetűeknél még sokkal fontosabb. Meg mi az, amiből neki baja lehet akár, amire esetleg ő nem is gondolt közben. Ebből összeállítunk egy megtekintőt végül, ami tovább kerül a felelős szerkesztőhöz, Garai Judithoz, és néha a Marci is ránéz ezekre. A morális problémákat igyekszünk kigyomlálni, a vágó is nagyon érzékeny ezekre.

K: Mi az, ami el tudja választani a nyomorpornótól és hogyan lesz etikus ez a bemutatás? Hogyan lehet a megértést hangsúlyozni?

SZ: Nagyon kontextusfüggő, amit mindig csak egyénileg lehet értékelni. Ezért jó, ha többen is átnézik az anyagot. Például, ha mutatjuk a szegénységet, akkor fontos, hogy el legyen magyarázva a rendszerszintű oka is, tehát ne az egyéni nézőpontból legyen vizsgálva. Hanem mutassuk be azokat a társadalmi okokat, amik ezt a helyzetet eredményezik és fenntartják. És akkor már más megvilágításba kerül ez az élethelyzet. A másik pedig az, hogy mennyire erősen van megmutatva egy kép, mert sokszor finomítani kell rajtuk. Nagyon ki vannak élezve a kommentelők az individualista hozzáállásra, hogy erről ő maga tehet, és miért nem tesz ellene. Ebbe nagyon beleállnak, és ezzel még nagyobb hátrány kerül a megértésbe. A rossz beidegződéseket nem szabad megerősíteni videóinkkal. Így nincs értelme megmutatni. Mindig egyéni videók és egyéni esetek vannak, amiket egyénileg kell értelmezni is.

K: Hogyan lehet segíteni a megértést?

SZ: Interjú előtt is már kell arra gondolni, hogy mik lesznek azok a kérdések, amiket egy átlag rosszindulatú kommentelő meg fog kérdezni. Gagybátor egy kis település, nincs munka, generációkon átívelő szegénység, iskola is csak távol van, és még rendes tömegközlekedés sincs. És ha itt csak bemutatod, hogy minden rossz, csak szegénység van, akkor az nyomorpornó. De ha arról beszélsz, hogy nincs rendes tömegközlekedés, és nem tudnak eljutni a munkahelyekre. És hogy ez hosszútávon mennyire nem fenntartható. És ha ezt látják, akkor a nézők meg tudják érteni, hogy miért nem dolgoznak ezek az emberek. Mindig el kell mondani a kontextust, a szegénység társadalmi-intézményi kontextusát. A legjobb, ha még történelmi kiegészítés is van, de erre ritkán marad lehetőség.

K: A hierarchiákat hogyan tudjátok meglepni, legyőzni?

SZ: Ezt nem nagyon lehet legyőzni. Mérsékelni lehet csak rajta. Egy egyszerű figyelmességgel lehet csak erre törekedni. Próbálok megérteni a helyzetét, próbálok egy biztonságos környezetet kialakítani neki. Abban bízom, hogy minél jobban ki tudja fejezni magát, és minél jobban el tudja mesélni azt a helyzetet, amiben ő van. Aztán én nem manipulálok ezt narrációval, vagy vágással, hanem inkább csak az esszenciáját próbálok meg összeszedni. Ennyit lehet tenni. Ahhoz, hogy megbontsuk a hierarchiát az egy sok éves feladat lenne, kritikai pedagógiai módszerekkel.

K: A reprezentációban ezt hogyan lehet csökkenteni?

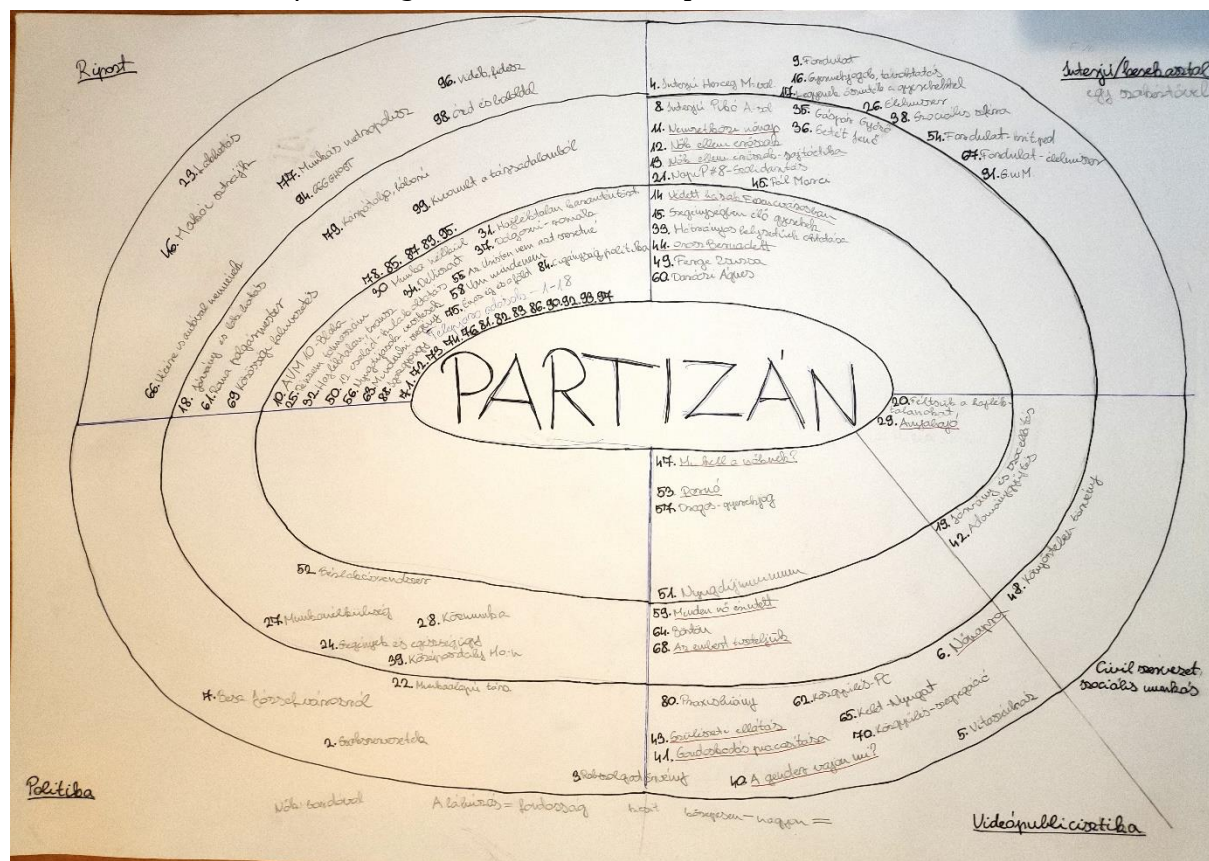
SZ: Letagadhatatlan, hogy mi a társadalmi hierarchiában sokkal feljebb vagyunk. De ezeket például úgy lehet, hogy én nem alkalmazok narrációt, és nem az van, hogy én összefoglalom érthetőbben és egy „pesti” nyelvezetre átfordítom. Szóval ezt az okosabb narrátori pozíciót próbálok kerülni. Ez a Partizán adásaiban nem is igazán fordul elő. Itt viszont az érintettek értelmezik a saját helyzetüket, én maximum kérdésekkel tudok bábáskodni felett.

K: Az interjúkba csak szakértőket szoktak hívni a Partizánba, és szakértőkkel, szociális munkásokkal, kvázi a hátuk mögött beszélnek őket érintő témákról. Erről mi a véleményed?

SZ: Én többnyire csak kettős interjúkat csináltam, ahol a szociális munkás és az érintett is ott ül, akiktől ugyanazt kérdezem meg, és egymásra is tudnak reagálni. De gyakran a vágással is rá kell segíteni ezekre, mert hiába érzem, hogy ez egy nagyon jószándékú szociális munkás, de mégis olyan kifejezéseket használ, amik nem állják meg a helyüket. Néha osztályvak dolgokat tudnak mondani, vagy egzotizizálják a cigánygyerekeket, és ezek azok a pontok, amik nem segítik a megértést, és hiába jó a szándék, mégis ki kell vágnunk őket.

7. számú függelék

A Partizán adásainak fontosság- és téma szerinti csoportosítása

A képen megtalálhatók a videók fontossági sorrendben. A koncentrikus körök jelölik ezt – legbelül vannak azok, melyeket legfontosabbnak ítéltam, középen a közepesen fontosak, és kívül pedig a kutatás szempontjából kevésbé fontosak.

Emellett található egy téma szerinti kategorizálás, mely szerint öt témára osztottam fel a videókat: riportok, interjúk/kerekasztalbeszélgetések, civil szervezettel vagy szociális munkással való beszélgetés, videópublicisztika, és politikai témájú videók.